

1934 Kolmeteistkümnes aastakäik Nr. 3

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Julius Mägiste
Peatoimetaja

Elmar Elisto
Toimetuse sekretär

Joh. V. Veski

Tartu 1934
Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. J. Väinaste, <i>-ta ~ -sta</i> -tuletiste piiritlemisest	65
2. Raamatute ülevaade:	
J. Mg., M. Airila, Vatjan kielen taivutusoppi I	71
J. Mg., L. Hakulinen, Über die semasiologische Entwicklung einiger meteorologisch-affektivischen Wortfamilien in den ostseefinnischen Sprachen	75
H. Rajamaa, Nõukogude-Venes ilmunud eesti keeleõpetusi	79
3. V. Alto, Kas <i>Prantsusmaa</i> , <i>Saksamaa</i> või <i>Prantsuse</i> , <i>Saksa</i> ?	82
4. Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid:	
E. E., Koosolek 26. nov. 1933. Vaidlused rektsioonide üle	84
" Korraline peakoosolek 11. veebr. 1934. Murdekogude deponeerimise küsimus	86
" Erakorraline peakoosolek 11. märtsil 1934. Eesti kirjanikkude nimedest. Valimised	90
" Koosolek 29. mail 1934	96

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Tartu, Veski 9—5, tel. 6-55.

Talitus:

Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

-ta- ~ -sta-tuletiste piiritlemisest.

Jälgides *-ta-* ja *-sta-*tuletiste esinemist Wiedemann'i sõnaraamatus, jääb nende funktsioonidest kaunis ebamäärane mulje. Üsna sagedasti pole samast tüvest *-ta-* ja *-sta-*tuletistel mingisugust tähenduslikku vahet, millele lisandub identsus samatüvelise põhiverbiga või mõne muu tuletisega, näiteks: *arvama* = *arvatama* = *arvutama* = *arvustama* = *arvanema*; *elutama* = *elustama* = *elutsema*; *ivama* = *ivastama* = *ivastama*; *joonima* = *joonetama* = *joonestama* = *joonitama* = *joonistama*; *kihvtima* = *kihvtitama* = *kihvtistama*; *kivitama* = *kivistama* = *kivitsema* jne.

Teistel sama laadi juhtudel esineb kindel tähenduslik vahe, näit.: *lõunatama* 'zu Mittag bewirten', *lõunastama* 'zu Mittag essen'; *silmitama* 'bemerken', *silmistama* 'gucken'; *koorutama* 'eine Rinde bilden', *koorustama*, *puu koorustab* 'der Baum wirft die Rinde ab'; *võõrutama* 'entfremden', *võõrustama* „fremden“ jne.

Sedasama võib märgata tuletiste tüvevokaali erivuse puhul. Harilikult ei teki sellest tähenduslikku vahet, näit.: *kivistama* = *kivestama* = *kivastama*; *kenastama* = *kenistama*; *silmatama* = *silmitama*; *küüritama* = *küürutama* jne. Mõnikord aga esineb siingi tähenduslik vahe, näit.: *lilletama* 'Blumen treiben', *lillitama* 'mit Blumen schmücken'; *lehetama* 'abblättern', *lehitama* 'blättern'; *vitsatama* 'mit Ruthen schlagen', *vitsutama* 'mit Ruthen versehen'.

ÕS-us on seda paralleeltuletiste küllust vähendatud, jättes paljud neist välja, kuna teistel juhtudel on eri tuletised varustatud ka eriliste tähendusnüanssidega. Kuid siiski on jäänud ka ÕS-u juhtumeid, kus paralleeltuletistele pole antud eri tähendusi ega kõrvaldatud liigseid neist, näit.: *kasu-*

tama = *kasustama*, *killutama* = *killustama*, *maksutama* =
= *maksustama*, *lukutama* = *lukustama* = *lukkama*, *lub-*
jatama = *lubjastama*, *nahatama* = *nahastama*, *käitama* =
= *käiatama* jt.

Keeletarvitaja seisukohalt oleks siin vaja suuremat kindlust ja reeglipärasust: ühelt poolt, et selgusele jõuda esmarkordselt kohatavates tuletistes (näit. mis vahe on verbel *hullutama* ja *hullustama* või *varjutama* ja *varjustama* — VÕS seletust ei anna!), teiselt poolt, et vajalikul korral ise luua uustuletisi. Kui on näit. kindel tähenduslik vahe verbi paaridel *kasvama* — *kasvatama*, *kuluma* — *kulutama* jne., siis ootaks seda ka igas teises sama laadi paaris, nimelt, et põhiverb tähendaks mingit tegevust, *-ta*-tuletis aga selle tegevuse teostamist või põhjustamist, kusjuures sihitust verbist saadakse sihiline. Loomulikult ei tohiks igast sihilisest põhiverbist *-ta*-tuletist üldse ollagi, see oleks liigne, või kui see esineb, siis juba erilise peene või juba keeles kivinenud tähendusvarjundiga, näit.: *sõlmin* (praegu), *sõlmitan* (juba aastaid), vrd. ka *laulatama*, *mõistatama*, *õpetama* ~ *laulma*, *mõistma*, *õppima*.

Teine paha asjaolu on *-ta*-tuletisega, kui sel transitiivse tähenduse kõrval esineb ka intransitiivne, näit.: *perutama* 'peruks tegema, peru olema'; samuti tavaliselt *rõõmustama*, *kurvastama*, *punastama* jne.

Pahandavad on ka samast tüvest eri tähendustega *-ta*- ja *-sta*-tuletised. Oma algupäralt on ju *-sta*- ainult *-ta*-erijuht *s*-tüvelisis põhisõnus (*kinnas + tama*, *kohis(e) + tama*, *punas(e) + tama*). Kui aga *-sta*- esineb tüvedes, kus puudub *s* (*vabastama*, *kurvastama*, *kirjastama*, *saksastama*), siis on õigust kõnelda juba iseseisvast analoogilisest *-sta*-tuletisest.

Tuleks taotella *ne* ~ *se*-lise vahelüli abil *-sta*-tuletise tähenduse selgitamist ja *-ta*-tuletisist eristamist, näit.: *rammutama* 'rammuga varustama (käesoleval juhul)', *rammus-tama* 'rammusaks muutma (üldse, kestvaks)'; samuti *rõhutama* — *rõhustama*, *kaanetama* — *kaanestama*, *nahatama* — *nahastama*, *aurutama* — *aurustama* jne.

Teissugune vahetegemise võimalus: *kibrutama* 'kibrune olema' (parem *kibrutsema*), *kibrastama* 'kibraseks muutma'; samuti *killutama* — *killustama*, *rohitama* — *rohistama*, *seenetama* — *seenestama*, *hullutama* — *hullustama* jne.

Veel: *lõunatama* 'varustama lõunaga', *lõunastama* 'sööma lõunat'; *einetama* — *einestama* jne. Või: *tiivutama* 'tiibadega teotsema', *tiivustama* 'tiivuliseks muutma'; *aerutama* — *aerustama* jne.

Kuid selline eristamine oleks ikkagi õigustatav ainult sel juhul, kui *-sta*-tuletis on assotsieeritav *ne* ~ *se*-tüvega.

Mis puutub paralleeltuletiste tüvevokaali erivusse, siis on siin arvestatavad kolm erijuhtu: 1) erivuses kajastub ainsuse ja mitmuse tüvi (*joonestama* — *joonistama*, *lehetama* — *lehitama*, *mehestama* — *mehitama* jne.), mis kasutatakse ka tähenduslikuks eristamiseks; 2) järgsilpide arenemine eri murretes, nimelt *u* ~ *i* < *ü* või muud järgsilpide vokaalivaheldused (*keeritama* — *keertutama*, *küüritama* — *küürutama*), mis ei põhjusta tähenduslikku vahet; 3) tuletus toimub erinevate tüvevokaalidega põhikujudest, näit.: *lennatama* < *lendama* panema — *lennutama* < *lendu laskma*; *jooksetama* < *jooksmata* panema — *jooksutama* aga põhineb noomenil *jooks* — *jooksu* (või sellekohasel verbitüvel), *lilletama* — *lillitama*. Seda erivust võib kasutada tähenduslikuks vahetegemiseks.

Kui Wiedemanni sõnaraamatu *-ta-* ja *-sta*-tuletiste analüüs avastab neis mõndagi ebaehte ja teoretiseeritud, mida vaevalt kunagi on kuulnud rahvasuust, siis sedasama võib öelda ka ÕS-u kohta: ka selles leidub palju tuletisi — olgu need Wiedemannilt üle võetud ja renoveeritud, või moodsad uustuletised —, mis tunduvad liiga meelevaldselt teoretiseeritud: neid on raske mõtestada, need ei tekita vajalikke assotsiatsioone, ei juhi sobivaile analoogiaile, neid tuleb tuupida pähe nagu tuliuusi sõnu. Näit.: *ositama* 'verteilen', *osatama* 'zuteilen'; *piiristama* 'abgrenzen', *piiritama* 'abmarken'; *kujutama* 'darstellen', *kujustama* 'formen, redigieren'; *poolistama* 'jemandes Partei nehmen', *poolustama* 'jemanden für etwas gewinnen', *poolutama* 'überreden' jt. Intuitiivselt loodud tuletis aga — olgu rahvasuus või kirjastiku sule all, olgu see reegliäärane või analoogiline — suurendab takistust vajaliku tähenduse.

Ideaalne oleks muidugi tuletussüsteem, mille järgi matemaatilise täpsusega võiks mõtestada iga esmakordselt kohatavat tuletist või luua vajalisel korral see ise, kuid see on võimalik ainult teoorias (või teoretiseeritud keeles, nagu esperanto): tegelik kõnekeel kasutab sageli keerukama analoogia teid, luues uusi sõnakujusid, mis ilmekamad ja sugestiivsemad kui reegliäärased ja mis panevad end otsekohe maksma. Näit. miks mitte *relvatama* (nagu *vööutama*, *vitsutama*) või *varutama* (*kulutama*, *talutama*), vaid raskemini mõtestatavad *-sta*-lised kujud? Näib, nagu oleks *-sta*-sugestiivsem kui *-ta-*.

Mis lubatav, isegi soovitatav intuiitiivses keeleloomingus, ei ole seda keeleteoorias: keeleteooria vajab kindlaid kriteeriume, kindlaid kategooriaid, et hoiduda ebasobivatest tulemistest vähemalt teadlikus keeleloomingus, et tagantjärele liigitada ja reeglendada keelendeid, kontrollida ja juhtida kirjakeele arengut ja normeerimist. Näit. toodi soomest halb tuletis *loetlema* (mis eestis peaks õieti tähendama 'korduvasti lugema panema'), selle asemele tuli *loendama*, mida ka raske mõtestada, kuid mis vähemasti ei juhi ebasobivatele assotsiatsioonidele. Taheti rahvustamise mõiste eraldada tõlkimise mõistest ja loodi *eestistama* kõrvale *eestindama*; viimane tüüp on küll tõenäoselt soomepärase, kuid siiski assotsieerub ilmselt verbaalse *ne*-sufiksiga (vrd. *eestinema*).

Järgnevad read püüavad piiristada *-ta-* ja *-sta-*tuletiste kategooriaid, kasutades ÕS-u sõnavara. Liigituse aluseks on võetud sõnaliigid, nimelt põhisõna liik, ehkki see ei ole alati kerge määrata, näit.: kas on *saksastama* sõnast *saks* või *saksane*? Loomulikum ja lihtsam tunduks esimesest, vormiliselt reeglipärasem aga viimasest. Järgnevas on püütud rohkem arvestada loomulikkum mõttekäiku.

1. Põhisõnaks verb; tähendus: põhisõnas väljendatud tegevuse põhjustamine või teostamine. Näit.: *harjutama, kiigutama, kukutama, keetma, kõnnitama, küsitama, laulatama, loovutama, mõistatama, suretama, sünnitama, äratama, tunnetama* jne. *ne-* või *s-*tüvelise verbiga võiksid vahest assotsieeruda: *avastama, kehastama, luustama, ligistama, purustama, rebestama*. ÕS-u *ihastama* = 'ihaldama panema' oleks täpsemalt seletades 'ihanema panema'.

2. Põhisõnaks käändsõna; täh.: a) põhisõnas nimetatud asjade, omaduste või olukordadega varustamine: *aisatama, lehitama, kivitama, kraavitama, kõietama, murutama, tanutama, tallutama, toetama, tikutama, torutama, volitama, õlitama* jne. *s-*tüvelisist sõnust: *armastama, austama, kallistama, kindlustama, kiirustama, labastama, lihtsustama, lõbustama, magustama, rõivastama, tähistama, narmastama*. Tuletuslikult ei sobi: *leivastama, raamistama, relvastama, silmistama* (seletuses õigemini — 'pungatama!').

b) teostamine põhisõnas nimetatud asjaga: *aerutama, arbutama, hääletama, kelgutama, konksutama, käsitama, lingutama, luuletama, maletama, purjetama, suusatama, uisutama, võrgutama*.

c) põhisõnas nimetatud asjaks, selle taoliseks muutma või pidama, vastava omadusega varustama; assotsieerub saava käändega, näit.: *linnastama, orjastama, tuhastama,*

söestama, kavastama (kavaga varustamise mõte nõuaks — *kavatama*), *vennastama, elustama, mitmekesistama, tumes-
tama, tühistama* (viimase puhul vrd. ka adjekt. *tühine*) jne. Ebareeglipärasteks tuleb siin pidada *-ta*-tuletisi, näit.: *lapi-
tama, liistutama, kenitama*, kui võtta ÕS-u tähendused — 'lappideks tegema' jne., samuti *lämmitama, lojutama, lau-
tama*: viimased on sobivad tuletada verbist — *lämmima, loi-
duma, lauguma panema*.

d) põhisõnas nimetatud asja või omadusega varustatud olema: *eretama, hahetama, hullutama, killutama, kibrutama, vahutama, vilutama, udutama, punetama, hallitama* jne. *s*-tüvelisist: *higistama, himustama, unistama*. See on ebamää-
rane rühm: puudub *-ta*-tuletistele omane transitiivsus (või esineb paralleelselt intransitiivsusega, nagu: *rõõmustama, kurvastama*). Oleks otstarbekohasem intransitiivse tegevuse puhul tarvitada *-tse*-tuletist (*hullutsema, kibrutsema*).

3. H ü ü d s õ n a l i n e p õ h i s õ n a; täh.: sõna või hää-
litsuse „tsiteerimine“: *aietama, eitama, hästitama, võtatama, lõsitama, mõnitama* (?), *sinatama, aiduraidutama, nõõtama, tibutama, tipsutama, kõmmutama* jne.

4. A d v e r b i a a l s e t l a a d i p õ h i s õ n a s t t u l e t a -
tud või sellega assotsieeruv; täh.: a) põhisõnaga tähistatud olukorra teostamine: *kinnitama, kõrvutama, kolmitama, püs-
titama, seljatama* (?), *sisetama, talletama* (see siiski vist otse soomest saadud), *eritama*.

b) olukorras olemine või selle teostamine: *kõssitama, külitama, küürutama, kuraasitama, kükitama, lustitama, põl-
vitama, rinnutama, vinditama, ületama*. Jällegi paralleelselt trans. ja inir. tegevus, nagu rühmas 2 d, ka muidu võivad neist mitmed niisama hästi kuuluda rühma 2 d.

Esitatud tuletusrühmadele on raske leida lisa, ehkki kee-
les võiks leida palju üksikuid *-ta*- ~ *-sta*-tuletisi, mida tüli-
kas kohandada neile rühmadele, näit.: *valutama, usutama, targutama, nokastama, näpistama, lõunastama, kaelustama, jutustama* jt. Nii mõnelgi puhul aitavad keeleajaloolised selgitused (*-hta*- > *-sta*- ~ *-ta*- nagu *naeratama*) või kõr-
vutused *-lda*- ning *-rda*-tuletistega, mille kõrval ei saa olla paralleelset *-sta*-d (*kõverdama, meisterdama, vedeldama*).

Tundub, et *-ta*-tuletusliide on üle koormatud tähendus-
funktsioonide rohkusega, mis raskendab õige tähenduse taba-
mist. Raske on isegi koondada ühte mõttetervikusse kõik need funktsioonid. Juhtivaks mõtteks on tegevuse põhjusta-
mine põhisõnas antud tegevuse, olukorra, vahendi või oma-

duse alusel. Reeglipäraselt tohiks tegevus olla ainult transitiivne, ja küllap vist iga tuletise genees viiks meid primaarsele transitiivsele tähendusele. Tuletamine toimub eranditult nõrgast tüvest.

-ta-tuletiste mitmekesised tähendusfunktsioonid nõuavad keele normeerijalt tagasihoidlikkust, koondamise ja kärpimise tendentsi. Seda tendentsi leiame ÕS-us, võrreldes Wiedemanni sõnaraamatuga. VÕS omakorda jätab välja hulga paralleeltuletisi või märgib ebasoovitavaks, näit.: *eine(s)tama*, *junie(s)tama*, *kasu(s)tama*, *mõju(s)tama*, *sise(s)tama*, *täpi(s)tama* jt. Sellist koondamist võiks olla veel rohkemgi (näit. *hõlbutama* = *hõlbustama*), kus esineb tähenduslik identsus. Kus aga paralleeltuletised juba on varustatud eriliste tähendusfunktsioonidega, tuleb keeletarvitajal kaua heidelda selliste sõnapaaridega, nagu *halvutama* — *halvustama*, *käsitama* — *käsustama*, *lõhnutama* — *lõhnastama*, *poolutama* — *poolustama*, *osutama* — *ositama* jne., kui need üldse lõövad läbi keelepraktikas.

Puht-teoreetiliselt võiks ju tuletiste eristamises minna veelgi kaugemale, kui on mindud ÕS-us: võiks leida erilised mõttevarjundid tuletisile, mis seal märgitud samatähenduselisiks, või isegi suurendada nende arvu, näit. *kuldama* — *kullatama*, *kullastama*: *kuldan kuplit*, *kullatan selle kahe nädalaga*, *kes kullastaks selle kivi?* Kuid seda laadi keelerikastamisviis, mis taotleb ühe ja sama tüve põhjalikku kasutamist, koormab keeletarvitaja mälu ja tähelepanu ilmetute keelenditega ja annab lõpuks isegi keeletervikule mingi ilmetuse varjundi.

Just eriti *-ta-* ~ *-sta-*tuletiste alal on tunda, et on jõutud ebasoovitava ülikülluseni. Normaalne oleks, kui ühest ja samast tüvest esineks vaid üks ainus *-ta-* (resp. *-sta-* ~ *-lda-* ~ *-nda-* ~ *-rda-*) tuletis. Ka tuleks see vabastada intransitiivse ja momentaanse tegevuse funktsioonidest (intransitiivses funktsioonis, nagu öeldud, sobib paremini *-tse-*, momentaanses *-hta-*). Kui aga keelenormis esineb juba ühest tüvest mitu *-ta-*-tuletist, olgu need *-ta-* ~ *-sta-* või tüvevokaalide eristamisega, on sellega tekkinud keeleline ebamugavus, mida püüame vältida kas teiste tüvede või analüütilise väljendusviisi kasutamisega. Seepärast ei tuleks *-ta*-liite tuletamisvõimalustest kasutada mitte kõiki sama tüve juures (näit. *joonetama* — *joonestama* — *joonendama* — *joonitama* — *joonistama*), vaid ühe tüvega ühte, teisega teist, nii kuidas see tabavam sisult ja ilmekam vormilt.

J. Väinaste.

Raamatute ülevaade.

Vatjan kielen taivutusoppi I. Nominien taivutus. Kirjoittanut Martti Airila. Helsinki 1934, 55 lk. Vähäisiä Kirjelmiä LXXXVII (ärat. Suomi V, 17. osast).

Kõnealune uurimus haarab vadja k. deklinatsiooniõpetust, nii siis läänemere-sm. keelte vaeslapse-ossa jäetud morfoloogia-ala. Uurimistöö sirutumist sellise uudse teema järele tuleb kõigiti tervitada. Vaatleme järgnevas, kuidas töö teostus on õnnestunud.

Sissejuhatuses lk. 7—9 antakse ülevaade tarvitatud allikaist. Sellest selgub, et autor kõik olulise vadja k. kohta käiva ainekiku (võimalust mööda ka käskirjalise) on arvesse võtnud. Rohkem kui vajagi on tähelepanu omistatud vanemate kogujate poolt (L ö n n r o t jt.) ülestähendatud vadja rahvaluuleriismete keelele. Oiglane ei ole sellega võrreldes, et J. L e n s u' publitseeritud tekstes on nii alahinnatud, et neid aineküsitlustes enne ei arvestata kui alles „Lisäys'es“ lk. 46—48. Transkriptsiooni ebatäpsusest hoolimata ületavad nad oma väärtuselt vanemad rahvaluulepõimingu, ja neis on keelelisi elemente, mida muus vadja k. ülestähendusis ei leidugi või leidub hoopis vähesel määral.

Edasi järgneb teose tuuma moodustav osa, „Nominien taivutus“, lk. 10—46, kus esmalt lühidalt peatutakse tüveküsimusil (lk. 10—12) ja siis kõigist allikaist põimitud näidete varal jälgitakse vadja iga käänat (nimelt selle lõppu) eraldi.

Kõigepäält t ü v e p r o b l e e m i d. Neist on kahjuks väga pääliskaudselt mööda mindud (lk. 10). Vokaal- ja konsonanttüve vaheldumise küsimus oleks tingimata vajanud ligemat kokkuvõtlikku käsitlust. On puudutatud ainult *is-lõpuliste noomenite tüve i~ē vaheldust (vaarmèd-nagri)*, kuid selle juures on ebaõnnestunult ühise mõõdupuuga mõõdetud vadjl *ihe >> ē (> è)* arengut ja vadjl Koslova murde illatiive *kurkkõsēg* 'kurkkuun', kus autori oletuse järgi *ō (< uho < uhe [muidugi uhe!])*. See kahetsetav eksitus oleks jäänud tegemata, kui oleks K e t t u n e n i VÄH² lk-lt 153 järele vaadatud, et viimane *ō* ei esine mitte ainult illatiivis *h* naabrusest sõltuvana, vaid ka partitiivis, infinitiives jm. (*lintõ, kuttsõg*) *õ* kao juhtumeis. Vadjl *vaarmèd*-tüübi kohta oleks tulnud silmas pidada arvatavasti tõde tabavat K e t t u n e n i märkust (VÄH², lk. 149, alamärkus), et näit. Kerstova *nagrèd*-tüüp „voi olla karjalan vaikutusta“ (mõeldud on ilmselt teatavate isuri murrete mõju).

Mitmuse tunnuse käsitlemisest nii pääliskaudselt, nagu seda tehakse selle teose lk. 10—12, pole mingit kasu, sest vadja mitmuse moodustusest huvitatu saab ikkagi pääle käesolevagi töö ilmumist mitmeti selgema ülevaate vadja mitmusest K e t t u n e n i VÄH¹ (ilm. 1915, lk. 157—161) järele. Ootaksime siit mõnele nähtusele ajaloolist seletust, kuid midagi selletaolist me ei leia pääle paari kõige üldisema märkuse, et eestis ju midagi samasugust (lk. 11: „Samalla tavalla virossa monikon genetiivi on usein monikollisen vartalon perustana“ — kuid eestis on ikkagi, eriti eP-s ja kirjakeeles, mida siin vist mõeldakse, asjad kujunenud kaugeutki mitte „samalla tavalla“). Sobivam oleks olnud siin meelde tuletada *ingeri* ja *kagusm.* murdeid. Ja mis kasu on, kui (lk. 12) vadja *a-*, *ä*-mitmuse puhul tuuakse võrdluseks — kahjuks isegi mitte täpse teadusliku isiteerimise korras — eesti mitm. *kotta* 'säkkejä' jt., märkusega, et neid „on vaikea pitää erillään vatjasta“. Häälikuloolisist uurimustest (vt. näit. K e t t u n e n i VÄH¹, lk. 159, alamärkus) on see fakt ammu tuttav, sääl on katsutud teda ka seletada (mis dr. Airilat ei näi huvitavat). Morfoloogilises eriuurimuses näeksime nüüd häämeelega

autori oma seisukohta selles huvitavas küsimuses, mis vadia deklinatsioonipetuses on suure tähtsusega. Hoopis ära on unustatud vadja k. allikais mõnikord vilksatav (arvatavasti isuripärane) mitmusetunnus *-loj-*, *-noj-*. Sellest räägitakse alles lisandis J. L e n s u' näidete põhjal (lk. 47 *ankololojs* jne.), nagu poleks muis vadja allikais sellest jälgegi. Kuid autor peaks sellega kokku puutunud olema mujalgi, vt. näit. SKVR IV, 3, lk. 735—6 *aniloille*, *Karuloille*, Kettuneni ja Posti Näytt. vatj. kiel., lk. 116 *lintunoiža*.

Deklinatsiooniesituse kohta üldiselt võib öelda, et selle esitamise viis ja -järjekord ei rahulda. Iga käände kohta eraldi esitatakse materjalid allikate ja murdealade kaupa — nii on üks ja sama arengutüüp kiilustatud mitmesse kohta. Käändelõpu jälgimise seisukohalt oleks olnud kahtlemata tarbekohasem esitada iga lõputüübi kohta käiv aineestik kõigist allikaist ühte kogutuna, siis oleks iga käände materjalidele järgnev kokkuvõte võinud olla lakoomilisem ja vabanevat ruumi oleks tulnud pühendada keeleajaloolistele motivatsioonidele, millede osa töös on väga juhuslik, samuti nagu on juhuslik ja hoopis lünklik vadja keelt käsitletud eelkäijate tsiteerimine. — Ainsuse ja mitmuse käändelõpud koos mitm. tunnusega on sageli arenenud nii eri teed, et ei oleks tulnud neid mitte nii läbisegamini esitada, nagu autor on teinud.

Üksikute käänete esituse kohta lubatagu teha järgnevaid märkmeid. Ainsuse nominatiivi (kui mitte tüvekäsitelu) all oleks maksnud nimetada vaojale iseloomulist analoogilise *el-*, *e*-lise nominatiivi arengut (*putke*, *läve* jne.), huvi oleks väärinud ka kreev. *mpa*-nominatiiviline komparatiiv ja ehk veel mõni muugi nominatiiviküsimus. Mitm. nominatiivi lõpuna leiduva *-dâ* puhul oleks tulnud märkida (näit. *rahadâ*, lk. 12), et selline *â* tekkimine pole kuidagi seotud nominatiivi kui nilsugusega, vaid et see on omane absoluutses lõpus ka teistele klusillidele ja isegi *n*-le (näit. *tugbâ*, *nejzina* — Näytt. vatj. kiel., lk. 2). Muide nominatiivi puhul pole erandlikult rahvaluule-keelest toodud ühtegi näidet. Kui teiste käänete puhul rahvaluule-keelt silmas peetakse, mikks siis mitte ka siin, kuigi ka selles ei leiduks midagi spetsiaalselt huvitavat? Pronoomenite mitmuse *t*-lõpust (näit. Näytt. vatj. kiel., lk. 140 *namad*, *kanet* jne.) oleksime tahtnud midagi kuulda, seda esineb kreevi-neilgi (sää! koguni *mäd*, *möd* 'me'!).

Genitiivi käsitlemisel (lk. 12—16) annab ennast juba tunda aine-esituse segipaisatus (vrd. ülemaalõeldut). Kokkuvõttes on (lk. 15) ebatäpsusi: *aika*-sõna ees gen. *n*-i püsimine ei esine mitte ainult Kettuneni VÄH-s, nagu autori sõnadest paistab, vaid ka mujal (näit. Näytt. vatj. kiel., lk. 138 *vähännajgä peräs*); geminaati genitiivsetes liitsõnades ei esine mitte ainult *Alava*'l (lk. 15, *reheppäält*), vaid autori endagi näidete järgi ka teistes allikates (lk. 12, Näytt. vatj. kiel., *riheppäle*). Huvitav vadjl pronominaalne mitm. gen. *nännē* (lk. 15) oleks väärinud mõnesõnalist tähelepanu, sest sellele võib paralleelina lisandada autori poolt tähele panemata jäetud rahvaluule-keelne *munne* 'muude' (SKVR IV, 3, lk. 733 *Munne maat mualle maistat*), Ahlqvist'il *munne*², viimaks ka *sE*-pronomeni mitm. gen. *ninnē*. Vt. sellest tüübiga ja tema sugukeeltevasteist *Ojansu*' Pronominioppi, lk. 131.

Essiivi puhul (lk. 16—18) oleks tulnud geminaadilise ja üksik-*n*-lise essiivi vahet terasemalt silmas pida ja olla mitte nii üldsõnaline. Konsonanttüvelise essiivi probleemist (eriti vt. tüüpi *tejzina* VÄH², lk. 78) on kahjuks hoopis mööda mindud. Possessiivsufiksiga varustatud adverbiaalselt tarvitatavad essiivjuhud vääriskid teiste seas mingit esile-

tõstu (lk. 17 *aiwonä* 'ainoastaan' — tõlge tsiteeritavale kohale mitte vastav —, *ühsinä* <-nähen jt.). Ka teiste käänete juures (allatiiv, adessiiv) pole niisamuti kahjuks possessiivsufiksilised adverbijuhud väärilise tähelepanu osaliseks saanud.

Esitamissüsteemi ülevaatlikkuse puudus ja segiläbisus (isegi ains. ja mitmuse partitiivid sageli segamini) annab end kõige pahemini tunda vadja kirju partitiivi käsitlemisel (lk. 18—25). Et partitiivi esitus pole tühjendav, sellest olgu paar näidet. Lk. 25 leidub märge üksiksõna puhul: „*vetta*, jossa partitiivi perustuu nominatiiviin“, kuid nimetatama on jätetud, et kogu ulatusliku karitiivadjektiivide-rühma partitiiv murdeti vadjas kujundatakse samal alusel (vt. Kettunen, VÄH¹, lk. 89 *kevatöta*, *ennetöta* jm.). Samuti lk. 23 loendatakse erilise vadja vokaaltüvelise partitiivi juhtumeid (*pöleä* 'puolta' jt.), kuid kuskilt ei nähtu, et murdeti (vähemalt Jõepäral, *Tsvetkovi* sõnakuog jär.) samuti vokaaltüvelised võivad olla ms. veel samad karitiivadjektiivid (part. *armettomal*, *mällettömät*) ja arvsn. *tšümnenä* (-kümmend). Jõepära karitiivadjektiivi part. *armetoissse* (lk. 20, 25) esineb kahjuks ainuüksi, nii et lugejal võib jääda mulje, nagu oleks see erandlik üksikjuhtum. *Tsvetkovi* sõnastikus (mida ka autor on kasutanud) on see sagedane. Partitiivi lõppudest on kokkuvõtte lk. 23: „Partitiivin päätteet ovat: *ta, tä, sa, sä, a, ä; te, se, se.*“ Kuid sellised partitiivid nagu (lk. 20) *oveiz de* 'hevosta ja', (lk. 21) *herkkujja* ei mahu tsiteeritud kohas antud definitsiooni alla, selle kõigest minu poolt mainimata laiendeist hoolimata. Kui niisugusel juhul nagu (lk. 18) *neynatta* saame analüüsida partitiivi lõpuks *-ta*, siis juhus *elut* (ibid.) on tüve- ja lõpudenaali eraldamine vähemalt trükipildi järgi täitsa võimatu, ja juhtumus *ületta* ei jää muud võimalust kui partitiivi lõpuks lugeda *-tta*, mis autori lõppudeloendis puudub. Kokkuvõttes oleks vajanud eraldi nimetatamist ja selgitust (näited lk. 19) mitm. part. pikkvokaalne tüüp *ehsē* 'oksia', *rahō* 'rahoja' jne. Tähelepanematusveaks tuleb ilmselt pidada, et lk. 21 illatiiv *kotoo* (Lönnroti jär. rahvaluulest) on käsitatud partitiiviks.

Translatiivi puhul märgitagu, et verbaalvormid *tullasseni*, *čävvässeni* esitatakse (lk. 26) translatiivi all (vrd. sm. *tullakseni* jne.). Oleks olnud omal kohal siinjuures ära märkida teisegi (*Margi*) seisukoha olemasolu, mille järgi need üldse pole translatiivid. Põhjalikuma ainekäsitletu puhul ootaksime mõnd näidet latiivse translatiivi kohta elavast vadja keelest (*tagepaš*, *kaugāssi* jm. allakirjutanu põiminguis).

„Inessiivin pääte on *za, zä*, tai loppuheittoisena *Z, S, z*“ lausutakse vastavas kokkuvõttes lk. 29. Täiendatagu: inessiivis esineb ka *-š* lausefoneetiliselt järgneva sõnaalgulise *tš* ees, nagu näeme vadja tekstidest ja ka ühest autori poolt esitatud näitest (lk. 28: *moiššioš tšūsü*). Katse vadjas teatavais üngimuis esinevat iness. tüve tugevaastmelisust (lk. 29—30, tüüp *paikkaza*) seletada on oma pääliskaudsuse tõttu olnud mõistetud ebaõnnestuma. Muide kui juba seejuures meelde tuletada eesti üksik-s-list ja tugevaastmelist inessiivi (*jalgas*), siis ei tohiks hoopis mainimata jätta soome vana kkl. ja edelasm. murrete üksik-s-list inessiivi. *ma*-lise deverbaalnoomeni käändeid koheldakse võrdselt ja segamini teiste vastavate juhtudega (lk. 31 elat. *mälēhtämässä*, lk. 34 illat. *nühämāse*, lk. 42 abess. *arvamei*), kuid vastavast inessiivist pole ühtegi näidet (lk. 27—28), kuigi seda vadjas küll esineb.

Elatiivi puhul lk. 32 tähendatakse: „Kerta on merkitty *z* (*ehsēiz*).“

See erandlikuna näiv helilisus on kõigiti ootuspärane helilise klusiili ees (*ehsejz da. .*), häälikseaduslik. Lk. 31 on valesti tõlgitud elat. *taressa* 'tarhasta' pro 'saunasta'. Ootaksime mõningaid näiteid elatiivi adverbiaalsest tarvitusest (näit. Näytt. vatj. kiel., lk. 159 *huvossÄ* 'hyvin', Kukkosi), mida kahjuks üldse pole puudutatud.

Illatiivi käsittluse (lk. 32—6) puudusist paistavad silma järgmised „Adverbisessä muodossa *vērazt*, Joenperällä *vērezt*, näyttää asultaan *vēraztse*-tyyppeä alkuperäisempi illatiivi säilyneen“ (lk. 35) — sellel tüübil oleks tulnud peatuda mõne sõnaga pikemalt, oleks tulnud ta kui eri lõpuga mitm. illatiiv näiteis juba kõigepäält eraldada *Sē-*, *Sē-*lõpulisest ains. illatiivist ja tähelepanu juhtida sellele, et näidesükus esinevad juhud nagu (lk. 34) *laiwoist*, *jalkoisi*, *õluisii* jt. on sama algupära. Nüüd jääb lugejal mulje, nagu poleks autor sellise erilise illatiivilõpu olemasolu üldse märganud. Jällegi *Sē-*, *Sē-*illatiiviga on täiesti kokku sulatatud sellised illatiivijuhud nagu (lk. 34) *soojasse*, *talosse*, *kammariisse*, *kruuskassõõ*. Ometi see on omaette — tõenäoselt ingeripärane (vrd. P o r k k a, ID, lk. 63) illatiivitüüp, millest mõõda ei võiks minna. Sellest on vist arenenud (?) ka Kukkosi *z*-lõpuline inessiiv. Kreevinite illatiivikujusid *laudah*, *perrah* (lk. 35—6) ei sõandaks allakirjutanu kahtlevaltki tõlgitseoa nii, et siin oleks *h* püsi; küllap *h* siin on pikkuse (või poolpikkuse) märgiks. Muide kui kreevinite keelejäänuseid autor on tsiteerinud „tyhjentäväs-tikin, milloin aineista on sattunut olemaan niukasti tarjolla“ (lk. 9), siis oleks väärinud tähelepanu, et ka kreevineilt näikse olevat jälgi *Sē-*, *Sē-*illatiivist (*kottusi* = *kot[ti]õsē*, tekstis a. 1815). Kreevinite *nelke* 'nälkään' (lk. 34, a-st 1815) pole vist küll illatiiv (Wiedemannil: *miul leep nelke kolamma* = *miul lep nälkäkõlema*). Kreev. *ätten* (lk. 36) vaevalt on, nagu arvab autor, illatiiv 'eteen', vaid pigemini küll essiiv (= *eten*, *eten*: *Ätten kätte peiwe* 'vor sechs Tagen'; kreev. tekst a-st 1774).

Allatiivi puhul (lk. 41) võib eksile viia märkus selle lõppvokaali pikkuse kohta: „Kvantiteelin horjuvaisuuden voi hyvinkin katsoa joutuvan erilaisista allatiivin akutyypeistä: lyhytvokaalisen *k*-lõppuisesta, pitkä- (resp. puolipitkä)vokaalisen *n*-lõppuisesta (*en > ē, ê*).“ Kuid murdeti on ka *ē* ja *ê* lühenemist (> *e*), nii et mitte kõik lühivokaalsed juhtumid (vt. näiteid lk. 39—40) pole *k*-lõpulise allatiivi järeiluljad, nagu sellest lausungist võiks järeldada. Komitatiivi all (lk. 42) ootaksime seisukohavõttu vadjale iseloomuliku *nā-*, *nā-*komitatiivi vokalisimi suhtes. Tähendades ainult, et „Nämä muodot ovat syntyneet joko *a*, *ä*:n ja *e*, *e*:n sekaantumisesta (?! J. Mg.) tai essiivin vaikutuksesta“, ei lahendata probleemi. Instruktiivi käsitlemisel oleks tulnud mõni sõna pühendada singulaarse ja pluraalse instr. vahele (*vä tsizē-väczii*, *kaugā-kevt*, lk. 44). Kreevineilt pole toodud ühtegi instruktiivi näidet, kuid vähemalt a. 1815 tekstis leiduv *üwe* (. . . *kui mie ümmiaka üwe ellai sinn*) on tõenäoselt instruktiiv — nii on seda käsitanud ka Wiedemann, rekonstrueerides *üwin* (vrd. sm. *hyvin eläisin*). Terminatiivi kohta (tüüp *kertässä*, lk. 45) tähendatakse: „Tavallisesti illatiivin loppu-n:ää edusta s:n edellä s“. Siiski vaevalt areng on käinud otse -ss-<-ns-teed. Autori käsitlestest selgub, et -SSA liitub ainult illatiivile, omeli on teateid ka selle liitumisest allatiivile (*veressä~verelessä*, VÄH², lk. 102), ingeri murdeis see võib liituda elatiivilegi. Idavadjas on terminatiivi lõpuks -SSA (*kukkeissä*

VÄH², lk. 102, *kuhes säg* 'minne saakka' ibid., lk. 51 jne.), sellest arvusteldav teos vaikib.

Prolatiivi all (lk. 46) esitatakse ainult kaks *tse*-prolatiivi näidet (*aletse, ülitse*). Nende juhuslikkuse tõttu ei saa lugeja üldse teada, et üldisemalt vadjas prolatiiv on olnud algselt *n*-lõpuline (Kettunen i VÄH² järgi näit. *üli tsē, meri tsē, ümperi tsē, päli tsē*). Sääsamas esineb üks Lõnnroiti järgi tsiteeritud *te*-lõpuline prolatiiv (*vesite* 'vesitse'). See on muidugi hoopis eri algupäraga moodustus, < *-tten*, vrd. lisaks ka Mustonen'i sõnastiku *kukalitee* 'minkä kautta'. Lugejal jääb mulje, nagu peaks autor *te*- ja *tse*-prolatiive identseiks. Täiendavalt võiks meelde tuletada, et vadjas leidub ka ingeri murdeile omast *li*-prolatiivi (Mustonenil *rantuli* 'rantoja pitkin...'). Latiivide puhul oleks tulnud (lk. 46) tähelepanu pöörata *s*-latiivide vokaalivaheldusele (*ülez ~ yleez*), mis ka vadja tekstides ilmekamalt kui autori käsitluses (üks ainus näide!) peegeldub. *n*-liste latiivide juures on mainimata, et neid leidub ka kreev. keelejäänustes (*tagga, ala?, tiwi* — vrd. vadja *tüvē*), kuigi — nagu üleval nägime — autor ütleb end olevat niisuguseil korral neid tühjendavalt tsiteerinud. Üldse adverbidesse kivistunud käänete (prolatiiv, latiiv, ekstsessiiv, *nä*-komitatiiv) puhul oleks vadja spetsiaalse deklinatsioonikäsitluse ülesandeks olnud näiteid võimalikult tühjendavalt esitada. Praegusel korral kõnealune töö annab viimastest veel hämmarava pildi kui häälikuloolised uurimused (ÄH, VÄH) vastavast kohast lahtilööduina.

Töö lõpposas esitatakse juba ülemalmainitud täiendavaid andmeid J. L e n s u' tekstidest (lk. 46—48) ja viimaks (lk. 49—55) 23 käänamisnäidet Jõepära murdest. Viimane iseenesest lihtne ülesanne on korralikult täidetud.

Kokkuvõtteks ei saa kõnealusest tööst kiitvalt rääkida. Hää on see, et tsiteeritud näited on üldiselt veatult esitatud. Trükivigu pole segavalt palju (kõige enam on *š* ja *s* esinemist pro *š*, häälikute pikkusmärkide vigu jms., lk. 23 on näit. aastaarv 1174 pro 1774 jm. vähemolulist). Kuid nagu ülemalesitatud teose lugemisel kerkinud enam-vähem juhuslikestki märkustest peaks ilmne olema, on töös nii suuri lünki ja vigugi, et sellega pole suudetud anda rahuldavat pilti vadja deklinatsioonist. Nagu juba öeldud, esitusviisi leidmine pole õnnestunud, lahtekirjanduse kasutamine on ebatasane (rõhutatagu veel eriti, et S e t ä l ä ÄH ja Kettunen i VÄH ainekogus, samuti Tsvetkovi sõnakogu ainekogus on ainult vähesel määral kasutamist leidnud, mis tõosse on jätnud tühikuid), võrdlev-ajalooline tagasein on ebaühtlane ja vähekiitiline, vadja *k*. ja ingeri murrete vahekorrad deklinatsiooniküsimustes on enamasti jäetud selgitamata jne. Kõigest nähtub, et autor vadja keele ja üldse läänemere-sm. keelte uurimisest väljaspool sm. keelt on eemal seisnud, nii et valitud teema sügavam (kas või deskriptiivnegi) käsitelu talle on raskusi sünnitanud. Edaspidised vadja *k*. uurijad saavad seda tööd kasutada ainekoguna, kuid isegi viimasena ta kahjuks peaaegu üheski deklinatsiooniküsimuses pole tühjendav, nii et neil ikka ja jälle tuleb pöörduda lõpliku kindluse saamiseks *ad fontes*.

J. Mg.

Über die semasiologische Entwicklung einiger meteorologisch-affektivischen Wortfamilien in den ostseefinnischen Sprachen. Akademische Abhandlung von Lauri Hakulinen. Helsinki 1933, XVI + 256 lk. (Studia Fennica I, 2).

Kõnealuse tööga on läänemere-sm. keelte etimoloogilise uurimise alal julgelt astunud vastseile radadele. Selles väitekirjana esita-

tud ja sellisena eelsõelumisel juba antipoodseid poolt- ja vastuseisu-kohti esilekutsunud teoses on käsitletud kolmeteistkümmet läänemere-sm. etümoloogiat kogu nende laias hargnevuses. Metoodiliselt on töö uudislik, rakendab esmakordselt meie keelte alal Hans Sperber'i tähendusõpetus-teooriat. Etümoloogiliste sõltuvuste otsimisel paneb autor pearahku sõnaperele tähendusõpilisele analüüsile, kuna meie senine etümoloogiline uurimine on esmajoones rõhutanud häälikulist analüüsi. Võtame näiteks III-nda artikli, lk. 42—64, mis käsitleb läänemere-sm. tüve *uhk-* ta kõige mitmekesisemais tähenduslikes avaldusis. Esitatud on alguses korrast kõigist läänemere-sm. keelist (alates kõige põhjalikumalt soome keelega) eri rühmades materjalid selle tüve kõigist tähenduslikest variantidest: 1) 'drohen' (sm. *uhka*, e. *uhkama* jt.), 2) 'eifern, reizen jne.' (näit. e. teine teise *uhal*), 3) 'seine Absicht äussern, versprechen' (sm. *uhitella* jne.), 4) 'Suchen, Schaffen, Beschäftigen' (sm. *uho*), 5) 'Anstrengungen, Schwierigkeiten, Mühe', 6) 'gross, stattlich, kräftig, stolz' (sm. *uhka*, e. *uhke* jt.), 7) 'hervorbrausendes Wasser...', 'Schneematsch', 'dicker Schnee' (e. *uhe* gen. *uhke*, *uhk-vesi* jne.), 8) 'Luft-hauch, Wind, Ausströmen der Kälte, Wärme oder Feuchtigkeit, Nebel' (e. *hinge-uhk* jt.). Võrdlemisi lakooniliselt, suhteliselt liigagi lühisõnaliselt käsitletakse ühtlasi selle laialise sõnadepere liitmisega ühenduses kerkivaid häälikulisi ja tuletusõpilisi küsimusi. Ja viimaks (lk. 61—64) esitatakse rida tähendusõpilisi paralleele nii soome-ugri kui indoeur. keelte alalt kogu käsitletava sõnadepere ühtekuuluvuse semasioloogiliseks põhjendamiseks. Senisele etümoloogilise uurimise meetodile, mis üksiketümoloogia puhul opereerib hoopis piiratumal ainekul ja aparatuuriga, oleks nii laialise ja eritähendusliku sõnapere ühtevõime täiesti ülejäoline ülesanne, koguni vahest metoodilisuse rõõpaist väljalibisemine. Kuid käesolevas töös tähendusõpilise motiveerimine oma tõestustehulgaga mõjub — vähesed erandeid arvestamata — uskumapanevalt. Selleks aitab kaasa asjaolu, et kõigis käsitledavais 13 sõnaperes korduvad samad tähenduslikud üleminekud, nii et etümoloogiad kinnitavad üksteist. Paari esimese sõnartikli läbilugemisel tekib mõnigi kord mulje, et autori fantaasia on liiga vabalt ühendanud tähenduslikult väga erinevaid, vaevalt kokku kuuluvaidki leksikaalseid ühikuid, kuid lugemise jätkamisel üha lisaneb tõestusmaterjale, nii et töö lõpule liginedes vaibub esialgne vastuvaidlemistaju. Viimaseks aitab kaasa ka see lugemisnauding, mida annab autori mõttevärskus ja ainekäsitelu uudislikkus ja aineterekus. Tuletatagu ainult meelde, et 13 „etümoloogia“ piirides nii või teisiti on puudutatud läänemere-sm. ja soome-ugri keelte alalt üle 800 sõna, nagu näeme teose lõppu liituvast sõnaderegistrist. Ja mitmed riskantselt julgetenagi tunduvad tähenduslikud rinnastused äratavad kahtlejas enese vastu respekti ja tunnustust sellega, et tuntud romanist O. J. Tallgren-Tuulio sama Studia Fennica I köites uurimusega *Sémantique finnoise et non finnoise* esitab suure hulga lisanäiteid samasuunalise tähendusarengu juhtumite kohta indoeuroopa (eriti romaani, kreeka, ladina) keelises, nagu neid esitab Hakulineni töö.

Käesolevate väliste avaldamiskoha ruumitingimuste tõttu vähes-tekts surutud ridadega saame kahjuks üpris lühidalt peatuda sel palju mõtteid ärataval uurimisel. Lubatagu siiski mõni arvustav või kõhklev märkus. Käsiteldava ainekäsitelu afektsõnalisuse tõttu (nn. „meteoroloogiline“ sõnavara või noruafekte (laitus, ähvardus, viha, läda, paha aimus, tüli, valu jne.) väljendav leksikaalne ainekäsitel, vt. lk.

244) sisaldub selles palju häälikuliselt deskriptiivset materjali. Sellise aineistiku häälikulise ja semasioloogilise analüüsi raskust on autor teadlik (vt näit. lk. 65, 214, 242—3), kuid arvab, et just põhjalik tähendusõpiline analüüs üle sillutab häälikulised ebakõlad ja vasturääkivused deskriptiivset laadi sõnavara etimoloogiseerimisel. Senise etimoloogilise uurimise „hää tooni“ seisukohalt igatahes pole õieti talitatud, kui näit. diakroonilises keeleteaduses tõsiselt arvestatakse seda laadi sõnu nagu sm. *sojahtaa* (järsust liigutusest, lk. 13), *hummoittaa* ms. 'Schläge geben' (lk. 68), sm. *hummata* (lk. 89), e. *põrama* jt. (lk. 166), sm. *ei huumaa eikå haamaa* (lk. 184), *hahmia* 'tehdä huolimattomasti' (lk. 202) jm. Isegi selline tundetoonidasa neutraalsena näiv sõna nagu sm. *haamo(i)ttaa* 'schimmern' (lk. 193) kandub häälikkirjeldavate sõnade liiki, kui meelde tuleb samatähenduselist teisendit sm. *häämöttää* (autor pole viimast esitanud, kuid võrreldagu temal lk. 219 vokaalvahelduslike e. *aim* ~ *äim* sõnade rinnastust). Kuid kindel on, et afektipäraseid leksikaalseid elemente ei saa igavesti välja jätta diakrooniliselgi keelevaatlusel, nagu tavaliselt seni on tehtud, ja ses mõttes tuleb aina tervitada autori katset siin traditsiooni murda. Teatava eksimisriskiga see on muidugi seotud üksikuil juhtudel. Oma afektsõnade käsitlemisel ei saa autor muidugi alati esitada nii vaidlematuid häälikulisi motiveeringuid, nagu see on viisiks olnud senisel „kultuursõnade“ uurimisel: häälikulises uurimises seni kõrvalejäetud häälikulisi ootamatusi leidub ju just afektsõnus viljalt. Võtame kas või näit. lk. 107 jm. etimoloogiliselt ühendatud sõnapere *vivahtaa* ~ *viiva* ~ *vimahtaa* ~ *viima* ~ *vihma* ~ *vimma* ~ *vimpa* oma häälikuvaheldus-rikkusega. Senine nagu matemaatiliste valemita varal mõtlev häälikulooürija võib selliste ühenduste puhul mõnigi kord pead vangutada. Kuid autori hästikaalutud semasioloogiline motiveering peaks seejuures küll olema tubliks lohutuseks ja kinnituseks nõrganärvilisile. Vastuoksa peaks käesolevagi uurimuse aineistik häälikulooürijaid manitsema „erandlikkude“ häälikuliste arengujuhtude hoosamale silmaspidamisele. Ms. on autor omalt poolt rohkelt lisamaterjali esitanud mõnele seda laadi, seni vaevalt märgatud erandnähtusele, näit. selliste *h* esinemise juhtudele nagu *kuum(a)* ~ *kuhma*, *kõõm* ~ *kõhm*, *lõhmus* ~ *lõmmus*, sõnaalgulise *h* ~ *0* vaheldusile nagu juhtumeis *aaveksia* ~ *haaveksia*, *haisti* ~ *aisti* jne. (lk. 71—5, 211 — eriti rohkesti värskeid rinnastusi), sõnaseemise *s* ~ *h* vaheldusele (*käsnä* ~ *kähnä*, *visma* ~ *vihma*, *usma* ~ *uhma* jt.), geminaatide-vaheldusile (*kuma* ~ *kumma* jt.). Nimetamata ei saa jätta, et oma etimologiseerimistöös autoril on tulnud teha ka uudislikku tuletusõpilist lahastamistööd (näit. ühendades e. *sõimata*, *sõita*, *sõitlema*, sm. *soimia*, *soida* jm. laialist pesakonda, vrd. ms. lk. 21—23).

Eelnevast peaks selge olema, et autori meetodi ja seni praktiseeritud etimol. uurimise meetodi vahel on pinda kokkupõrgeteks. Kui allakirjutanul on üldmulje, et enamel jaol kordadel autoril on eeldusi kindlaks võiduks neis kokkupõrkeis. Paljusõnalist tutvustust väärivaist põhimõttelisist küsimusist nii lühidalt mööda minnes juhime viimaks tähelepanu mõnele otsesele komistusele kõnealuses töös. E. *uhama* all tähenduses 'eilen' on lk. 47 algse *uhk*-tüvega ühendatud ms. *uhan* *niita*, *u. tantsu*, *uhab tööd* (Põlt.). Viimane küll vist kuulub *uhtma* (sm. *huuhtoa*) verbi alla — tähendusarengu suhtes tähendatagu, et eL-s *mõskma*-verbi tarvitatakse samas funktsioonis. Edasi on võimalik, et e. väljendised *teine teise ohul* (ibid.) peitub pi-

gemini sõna *oht* gen. *ohu*, mitte *uhk* g. *uhu*. Kas lk. 79 esitatud sm. *keerämäst* ~ *kehrätä* juures *-eer-* pole vahest arenenud *ör-st*? Nii-sugusel korral see näide poleks rinnastatav häälikuvaheldusega sõnus nagu *kuuma* ~ *kuhma* jt. Lk. 98 e. Stahl'i *wechem*-kuju poleks põhjust autori viisi lugeda *vihem*, vaid seda võiks lugeda *vehem*. Lk. 228 e. *kume* 'schwach glänzend' ~ *kumme* juhtumis esinev *m* ~ *mm* vaheldus seletub nii, et *kumme*-kujus on eL murde tüüpiline geminatsioon; viimane sõnakuju ongi lõuna-eestiline, nagu Wiedemanni märgib. Ebatäpselt on saksa keelde tõlgitud vepsL *soipotab magata* 'laut atmend liegen' — eesti keeli on see esialgses tekstis tõlgitud 'nohiseb magada'. Kõnesolev deskriptiivse ilmega sõna vaevalt kuulub käsitletava *soi*-tüve alla (*soittaa*, *soimata* jne.) — võib-olla on see isegi mingis ühenduses vn. vastavatähenduselise verbiga *coner*.

Soome verb *hoamuilla* 'tappen...', *huamuta* 'tasten...' kuulub küll häälikulises suhtes kõigiti *haamu*-sõna alla, samuti ka autori semasioloogilise analüüsi põhjal. Kuid milline on selle sõna suhe Lönnotil leiduva samatähenduselise verbiga *haapuloita* ~ *haapuroita*, mil viimasel on jällegi omakorda lühivokaalsed vasted *hapuloita*, kirjajl. *hapuilla* jm.? Kas viimaks *m* ~ *p* (vrd. e. murrete *kärnies* ~ *kärbes*) vaheldust aktsepteerides me viimaseid ei peaks pidama verbile *hoamuilla* lähemaks kui tüve *haamu*, või kuuluvad need isegi kõik ühte sõnaperesse? Viimane võimalus oleks häälikuliselt jällegi riskantne. See on taas üks näide käsitletavat tüüpi algselt afektiivrase sõnavara etümoloogilisel identifitseerimisel.

Teose lugemisel kerkib väikesi lisandeid mõne etümoloogia puhul. Lk. 36 esitatakse *mõju*, *mõjuma* jne. sõnapere all ms. sm. murdeist *moijella*, *moetelen* — eestis on selle vaste olemas (Wiedemanni'il) kujus *mõõduma* (~ *mõoma*, *mõjuma* etc.), murdeis ka *mõiduma*, *mõeduma* (eP-s, näit. Põhja-Tartumaal). Wiedemanni oma sõnaraamatus on just viimaseid kujusid arvestades valessti ühendanud *mõjuma* ~ *mõoma* verbi noomeniga *mõõt* (vrd. autoril lk. 30). Lk. 130 käsitletud sm. *ahku* 'kalter und trockener Wind' (*pakkas-ahku*, *kevätahku*) puhul ei saaks vist mööda minna soomes ja säält ida poolegi esinevast laialtlevinud sõnast *ahava*. Teiselt poolt aga lk. 138 veps. *ahkud* 'pühkmed' puhul meenub eesti *ask* täh. 'Kehricht jne.' *s* ~ *h* vahelduse ootamatusest hoolimata paistab ilme nende kahe sõna ühtekuuluvus. Samuti ka ж. 148—9 käsitletud sm. murd. *huartoo* 'zusammenraffen jne.' verbiga kuulub ilmselt ühte nimetamata jäänud üldeestiline *haarda* ~ *haarata*. Kui viimane võiks olla tuletis sõnast *haar(a)*, nagu allakirjutanu seni on mõelnud, siis tuleks viimaksmainitud verbid hoopis eraldada autori esitatud *hakar*-tüvest.

Teose puhtvälisest küljest juttu tehes mainitagu, et mõned töös tarvitatud lühendid (on mittesoomlasest lugeja kahjaks lühendite loendis esitamata jäetud (näit. T. I. = Turun lääni, Vpl. = Viipurin lääni, Kettunen'i Kodaf. Dial.). Ja autori ilmest hoolikusest hoolimata torkab siin-seal silma trüükivigu (näit. lk. 13 *spritz* pro *spritzt*, lk. 16 *ratsastega* 'im Wagen' pro *ratastega*, lk. 29 *congragatio* pro *congregatio*, lk. 26 *verschmähen* pro *verschmähnen*, lk. 51 *шель* pro *шель*, lk. 82 *Aurinko* pro *Aurinko*, lk. 232 *niinhuin* pro *niinkuin*, ka kirjavahemärkides on komistusi). Üldiselt on töö tehniline teostus korrektne.

Kokkuvõtteks peab dr. Hakulineni väitekirja võtma kui tõsist rikastust meie etümoloogilisele kirjandusele nii sisuliselt kui eriti

metoodiliselt. Olenevalt sellest, kuivõrra keegi lugeja peab kinni senise uurimistraditsiooni eelarvamustest, on selle teose puhul võimalikud mõtete-lahkuminekud ja „maitse“-erinevused. Allakirjutanu „maitsele“ ta vastab, sest siin on tegu tõsise katsega vabaneda senisest „täheteadusest“ etimoloogilisel alal.

J. Mg.

Nõukogude-Venes ilmunud eesti keeleõpetusi.

1. Kr. Kure. *Eesti keele õpperaamat algkoolidele*. I osa: grammatika algteated ja õigekirjutus. 3. parandatud trükk. Leningrad, 1933.

2. Kr. Kure ja J. Viinerfeldt. *Eesti keele õpperaamat algkoolidele*. II osa: grammatika ja õigekirjutus. Leningrad, 1933.

3. Kr. Kure. *Eesti keele grammatika*. I osa. Morfologia. Õpperaamat keskkoolidele (5. õppeaasta). 142 lk. Leningrad, 1933.

Nagu nähtub, on möödunud aastal väljaspool kodumaad ilmunud kolm eesti keeleõpetust. Neist on I määratud algkooli 1.—2. õppeaastale, II — 3.—4. õppeaastale ja III — keskkoolidele (5. õppeaastale) — teatavasti on Nõukogude-Vene algkool 4-klassiline —, nimelt *Eesti keele grammatika* I osa.

Juba välisel vaatlusel torkab silma eelmainitud õpperaamatute halb välimus: halb paber, trükitähed on väikesed, eriti on see märgatav 1.—2. õppeaastale määratud teoses. Erinevus kodumaal ilmunud vastavate õpperaamatutega selles mõttes on otse hämmastav.

Algkoolidele määratud õpperaamatutes (I ja II osa) huvitab meid kõige enam nende metoodiline külg. Silmatorkavalt palju ruumi on pühendatud lauseanalüüsile: iga õppeaasta algab lause osade või selle eri liikide vaatlemisega. Nii on kohe I aasta § 1.-s: „Lugege esiteks, mis lastest on öeldud, siis lugege, mis töölistest ja lõpuks, mis kolhoosnikust on öeldud: Tööline viilib. Kolhoosnik külvab. Lapsed loevad.“ Ja edasi (lk. 4): „Igas lauses on üks lõpetatud mõte väljendatud. Lause lõpul on peatus.“ Ja § 8.-s: „Mõtlege jänese üle ja väljendage see mõte sõnadega. Kirjutage see lause üles. Lause alake suure tähega. Lause lõppu pange punkt. Väljendage veel mõni mõte jänesest. Kirjutage ka see lause üles.“ Siis alles järgnevad peatükid suure algustähe tarvitamise, silbitamise jne. kohta.

§ 67.-s on juttu häälikutest ja tähtedest: „Sõnad koosnevad häälikutest. Häälikuid märgitakse kirjas tähtedega.“ Edasi järgneb eripeatükina: „Avahäälikud ja umbhäälikud.“ Seal ja sinna juurde lisatud tabelis on märgitud sulgudes „täis- ja kaashäälikud“, kuid neid nimetusi ei tarvitata hiljem kuskil. Lk. 29 on toodud tähestik ühes tähtede nimetustega. näit. *j — jot, k — ka, s — es* jne.

Teine aasta algab taas lausete vaatlusega: jutustav lause, küsiv lause ja hüüdev lause (lk. 59 siiski: hüüdlause). Muidu on suur osa teise õppeaasta kursusest pühendatud häälikute välitusele ja selle märkimisele kirjas. Nii on lk. 64: „Keskpikk ja ülipikk *p, t, k*.“ 7.-s peatükis (lk. 69): „Keskpikad ja ülipikad avahäälikud.“ 8. peatükk: „Ühekordne pikk avahäälik ühesilbistes sõnades.“ Jne.

Kolmas õppeaasta algab peatükiga „Lause ja sõnavahelik side lauses.“ Kui on olnud juttu asi- ja tegusõnast, alusest ja

ütlusest lauses, siis esitatakse lõpuks „seletussõnadeta lause“ (laps loeb) ja „seletussõnadega lause“ (laps loeb raamatut).

Käänete hulgas on märgitud ka sihitav käänne (lk. 23). Lk. 26 algab uus peatükk „Astmelikkudel tüved ja astmetud tüved“, milles selgitatakse: „Astmelikkudel tüvedel muutuvad tüve sisehäälikud, mida astmevahelduseks kutsutakse.“ Missugused on tüve sisehäälikud, sellest ei ole juttu ei enne ega pärast.

11. peatükk kõlab: „Nõrgenevad ja kõvenevad tüved.“ Lk. 35 on märgitud: „Mitmuse osastavas võivad järgmised lõpud olla: *id, sid, i, e, u.*“ Ja sinna juurde: „Astmelikkudel sõnadel on mitm. osastavas tugev tüvi (*masinaid, kabliseid, seppi, linu, püsse*)“. Nagu reegli juurde sulgudesse lisatud näidetest nähtub, ei ole teose koostajal selge, missugused on „astmelikud sõnad“. Edasi on öeldud arv sõnade käsitluse puhul: „Koo s kirjutatakse arvud 11—20 ja kõik kümned, sajad ja tuhanded (*viisteistkümmend, kaheksakümmend, seitsesada, kolmtuhad*).“ Nii siis pisut lahkuminev meil sel alal kehtivast reeglist.

Samas teoses on veel juttu (lk. 63) „hõikest“, mis on toodud tähenduses 'üte'. „Sihituse“ puhul räägitakse pikemalt „sihilikkudest ja sihitutest tegusõnadest“.

Pikem traktaat on „Sõna juur ja liide“ (lk. 91—94), kus ms. väidetakse: „Sõna põhiosa, mis paljudes osades kordub ja millel kõigis sõnades ühine tähendus on, nimetatakse sõnajuureks“. „Seda sõnaosa, mis juure ja muutelõpu vahel on ja sõnadele uue tähenduse annab, kutsutakse liiteks“. Lõpuks eripeatükk „Lihttüvi ehk juurtüvi ja liitüvi“. Selles asjas on märgata H. Põllu mõju nagu mõnes muuski küsimuses (vt. H. Põld, Eesti keeleõpetus I² — 1920, lk. 37 jm.).

Käänamise puhul on ms. märgitud (lk. 99): „... nagu sõna *plika*, nii käänduvad... *õre, kole*“, mis on ilmne eksimus.

Paistab, et on tahetud ainet pakkuda õppijaile teatavas kontsentriilises esituses, kuid seda on tehtud äärmiselt abstraktselt, on peetud esijoones silmas grammatilist süsteemi — sedagi väga iganenud esituses ja ulatuses —, kuid väga puudulikult või mitte sugugi ei ole pühendatud ruumi tarvilisile õigekirjutuslikele küsimusile (*leidsin, kandsin* jt.).

Reeglite sõnastus on otse hämmastavalt raske ja keerukas, näit.: „*Kirjanik* tüüpi sõnadel on ainsuse omastavas üks ja osastavas kaks *k-d*. Mitmuse osastavas on kaks *k-d* ja lühike lõpp *e*, omastavas kaks *k-d* ja nõrk lõpp *de*“ (II osa, lk. 103).

Meid huvitab aga palju enam III teos: *Eesti keele grammatika* I osa. Morfoloogia.

Üllatuseks algab seegi teos lauseanalüüsiga. Näit. loeme ms. järgmist: „Peale aluse ja ütluse on lauses sagēdasti sõnad, mis neid seletavad. Neid nimetatakse seletavateks ehk täiendavateks sõnadeks.“ Ja pisut edasi: „Niisugust sidet seletatava sõna ja teda seletava asisõna vahel nimetatakse juhtivuseks. Seletatavat sõna nimetatakse juhtivaks, seletavat asisõna juhitavaks. Näit. lauses „Mees lõhub puid“ on „lõhub“ seletatav ehk juhtiv sõna, aga „puid“ on seletav ehk juhitav sõna.“ Kuidas sellest Vene eesti koolides küll jagu saadakse, on mõistetamatu.

Raamatu pealkirjale vastavas osas kirjutatakse (lk. 33): „Neid asisõna tüvesid, mille sisehäälikud muutuvad, nimetatakse astmeteks, kuna neid, mille sisehäälikud ei muutu, nimetatakse astmetuteks tüvedeks.“ Edasi on juttu „nõrgenevast ja kõvenevast tüvest“.

Tuletusõpetusele (enne käändkondi!) ühes lülikese märkusega õigekirjutuse kohta on pühendatud vaevalt 3 lehekülge. Sealgi on esitatud peamiselt loetelu liiteist. Liidete tähenduslikku külge ainult riivatatakse siin-seal. Küll aga antakse seletusi, millel ei ole mingit tegelikku väärtust [näit. lk. 45: „samuti ei tea, missuguse juure külge on liide *-k* liitunud sõnades *kadak, vasik, lutik* jne.“; või järgmine 46.-l leheküljel: „Liide *-ke* tarvitatakse ains. nimetavas kaht moodi: *-ke* ja *-kene*. Soovitavam on *-ke*, *-kene* võiks ainult kallistavas tähenduses tarvitada (näit.: oh, mu armas emakene).“].

Väga iseloomustav on, et käsitletakse lahus asisõnade ja omadussõnade astmevaheldust, kusjuures esimestele on pühendatud võrnatult rohkem ruumi. Nii on IX peatükk „Asisõnade käändkonnad“.

Kõik asisõnad jagatakse kuude käändkondade. Kuna meil sõnade käändkonnadesse jaotus on üha tekitanud lahkarvamisi, siis esitan siinkohal Kr. Kure jactuse olulisema osa.

I käändkond — ühesilbised pikaavahäälikused ja kaksikhäälikused (*töö; koi*).

II käändkond — ühesilbisteks ülipikavältesteks lühendunud ja kahesilbised lühivältesed sõnad:

1. Kahesilbised lühivältesed astmetud (*maja*). 2. Kahesilbised lühivältesed astmed (*jõgi*). 3. Ühesilbisteks lühendunud ülipikavältesed, mis omastavas kahesilbised, nõrgenevad astmesed tüved (*kooli, lukk, vend, laud*). 4. Kahesilbisteks jäänud astmesed nõrgenevad (*kari, vill, sõber*) ja 5. Kaasrõhuliku *-stik, -lik, -nik, -mik, -ndik* liitesed.

III käändkond — kahesilbised lühivältesed *e*-tüved ja kahesilbised pikavältesed sõnad (*kõne, plika, tuli, uni, meri, veri, lumi*).

IV käändkond — ühesilbisteks ülipikavältesteks lühendunud *e*-tüved ja *-ne* ja *-us* lõpuliku liitega sõnad (*kell, köis, vars, kaas, käsi, väike, enamlane, päike, võitlus*).

V käändkond — kahesilbisteks keskpikavältesteks lühendunud tüved (*mõte, ratas, tütar, liige, sade, väher*).

VI käändkond — astmetud kahesilbisteks lühendunud ülipikavältesed ja kolmesilbised tüved (*veski, meister, kartul, elajas, oras*).

Nagu sellest liigitusest nähtub, on see küsimus täiesti läbi kaalumata. On paigutatud sõnu sinna, kuhu nad üldse ei kuulu (*tuli, uni* jne., *sade* jt.).

Mis aga kõige enam kurvastab, see on osastavalise mitmuse käsitus. Nii on lk. 56 lugeda: „Mitmuse osastav lõpeb *i*-ga kõikidel ühesilbisteks lühendunud tüvedel, mille pikale avahäälikule *i, n, r* või *s* järgneb ja *-us* ja *-ne* lõpuliku liitega (IV k.). Ühesilbisteks lühendunud ja kahesilbistel lühivältestel on mitm. osastavas järgmised lõpud:

i kui tüvi lõpphäälik *e*.

u kui tüvi lõpphäälik *a*, kui I s. on *e, ä, õ, ü, oe*.

u kui tüvi lõpphäälik *a*, kui I s. *a, õ, i, ei*.

e kui tüvi lõpphäälik *a*, kui I s. *o* või *u* (*i* ja *j* ees).

e kui tüvi lõpphäälik *i* või *u*, ka *-ik* lõpuliku liitega sõnad.“

Sellele tabelile ei ole juurde lisatud ainsatki näidet, erandjuhtumest rääkimata. — Kui selle tabeli järgi kujundada mitm. osast., siis saaksime *koeru* (sõnast *koer, -a*).

Pöördsõnade puhul (lk. 71) antakse *ma*-tegevusnimi ehk kohtoluline ja *da*-tegevusnimi ehk määruline. Tegelikult tarvitatakse ainult esimesena antud nimetusi.

Verbide pööramise kohta on antud lehekülgede kaupa tabelleid, kus silma torkab vigane *ärme valime, ärme oleme, ärme paneme* (pro *ärgem olgem* jne.).

Ka pöörd sõnad on jagatud kuude pöördkonda, kusjuures sõnastus on veelgi raskem ja keerukam kui asisõnade puhul. Nii on öeldud I pöördkonna kohta (lk. 93): „I p.-konda kuuluvad ühesilbised avahäälikused tüved.

Kõigil selle liigi sõnadel on *da*-tegevusnimi *d*-ga või *d* on täitsa välja langenud, kusjuures tüvehäälik *o* vaheldub *-u* ja *ö* — *ü*-ga, tehtavikus on *d* peale kindl. k.-v. olevikus, kus ta on kadunud. Käskivas kõneviisis on *g*, *i*, *ü*, *e*-tüvedel on lihtminevikus *s*, ...“ [? H. R.].

„Sõnatüve“ on 10. Uudiseks on kõrvalsõna, mis on esitatud näidetes näha pöörd sõna eri vormide kõrval: *astu sisse, võtab ette*.

Raamatu lõppu on liidetud „Harjutistik“, kus esinevad peamiselt nn. lühkharjutised. Harjutusaine on peamiselt — nagu juba stiilist järeldada võib — Vene eesti kirjanikkude teoseist võetud (kaasa arvatud ka kolm luuletist). Ainult ühes kohas on esitatud tuttav katkend E. Vilde teosest „Külmale maale“ („Väljaotsa saunas pesitses...“); ka 1.—2. õppeaastale määratud õpikus esineb tuttav lastelaul „Marjule“ („Tipa-tapa, vaata, papa...“). Muud näited on meile tundmatust maailmast.

Siinesitatus lasksin ma teadlikult kõne all olevail teoseil endil kõnelda, sest need on Eesti lugejaile peaaegu kättesaadamatud. Nagu neistki väheseist näiteist nähtub, on nende teoste metoodiline külg väga vananenud ja paljud seisukohad ning arusaamad otse ekslikud. Ometi peab selle juurde märkima, et on ka rohkesti õigeid seisukohti ja keelejuhiseid, mis on meilgi maksvad (näit. perekonnanimede käänamine ja õigekirjutus [§ 48], võõrsõnade õigekirjutus; ka sõnaalgulise *h* kohta on esitatud samad seisukohad ühes sõnastikuga [I osa lõpus] jt.). Ka muid õigekeelsuslikke erinevusi on üsna vähe, ainult mõni juhuslik puutus silma: *eila* (II osa, lk. 110), *rätsepp* (II osa, lk. 65). Ka *-ki*, *-gi* tarvitus on kõigiti reeglipärane, kuigi selle tarvituse kohta esitatud reegel on väga püüdlük (lk. 106).

On kõigiti rõõmustav, et N.-Venesse jäänud või siirdunud suguvennad — neid olevat viimaste teadaolevate andmete järgi ümmarguselt 155.000, keffest küll umb. 15.000 ei oska enam eesti keelt — ilmutavad tõsist püüdu jääda keeleliselt meiega ühisele platvormile. Ainult nende paralleelne jõupingutus keeleõpetuse teooria alal ei ole andnud kahjuks neidsamu tagajärgi, mis emamaal. Sellepärast on kahetselt, et Eestis ilmunud vastavaid käsi- ja õpperaamatuid ei ole soovitud N.-Vene eesti õppeasutisist tarvitusele võtta.

H. Rajamaa.

Kas Prantsusmaa, Saksamaa või Prantsuse, Saksa?

Riikide nimede kirjutamisel eesti keeles valitseb teatud ebajärjekindlus: mõnel puhul tarvitatakse neid liitsõnaliselt *-maa*-põhisõnaga, näit. *Inglismaa*, teisel aga ilma lõpposata, nagu *Soomes*, *Itaalia*. Kaldumus kirjutada nimesid *-maa*ga lõppevatena on varemini olnud suurem. Nii kohtame veel 19. saj. teise poole kirjanduses ni-

mesid *Sveitsi-maa*, *Itaaliamaa*, aga ka *Euroopamaa* ja *Ameerikamaa*. Mõnede nimede puhul on olnud tarvitusel kahesugune kirjutusviis: *Rootsi*, aga ka *Rootsimaa*, *Taani* ja *Taanimaa*.

Praegu kirjutatakse kõikide väljaspool Euroopat asuvate riikide nimed *-maa*'ta. Euroopa riigest on püsinud *-maa*-listena *Iirimaa*, *Inglismaa*, *Prantsusmaa*, *Saksamaa* ja *Venemaa*. „Eesti Ents.“ (II k., 1303. v.) järgi ka *Kreekamaa* ja *Türgimaa*. Tekib küsimus, kas on põhjust erandit teha 5 või 7 nime pärast? Kui *Rootsi* ja *Austria*, miks siis mitte *Inglise* ja *Prantsuse*? On ju loeteldud nimede tarvitamises märgata vankumist. Ajakirjanduses vilksatab *Saksamaa* kõrval ka *Saksa*: „Saksas organiseeritakse Vene rahvussotsialiste“ („Päevaleht“ nr. 308, 1933). „Päevaleht“ nr. 89 s. a. kirjutab, et Soomes asutakse „kultuursidemete arendamisele Venemaa ga“. Samas artiklis veidi allpool: „... kunstinäituse korraldamise küsimus Venes.“ Teisal samas nr-s: „... mis tulid ette Nõuk-Venesse eksporditava kartuli... saadetistega...“ Vähem kõnkuvust on *Inglis*- ja *Prantsusmaa* nimedes. Siiski: „Kõrvaljõududest... on tähtsamad teiste riikide, peamiselt Põhja-Ameerika, *Inglise* ja *Prantsuse* suhtumine asjale“ („Pvl.“ nr. 48, 1934).

Kõnes tarvitatakse üldiselt *Saksamaal*, *Venemaal* jne., vähem *Saksas*, *Venes*. *Prantsuses* ja *Inglises* esineb äärmiselt harva. Meremeeste keeles on *Saksas* sagedam kui *Saksamaal*. *Inglises* on allakirjutanu ka kuulnud. *Prantsusmaa* ja *Venemaa* kohta puuduvad tähelepanekud¹.

E. Muugi „Väikeses õigekeelsuse-sõnaraamat“ esineb nii *Saksa* kui *Saksamaa*, *Vene* ja *Venemaa*, aga *Nõukogude-Venemaa*, *Prantsusmaa* puhul *Prantsuse* [vabariik] ja *Inglismaa*, kuid *Inglise* [kanal]. Viimaste riikide nimed järelikult ainult *-maa*'ga. Ka *Iirimaa*, sealsamas *Iiri* [meri].

J. Mägiste „Soome-eesti sõnaraamat“ on riikide nimed kõikuvad: *Inglismaa*, *Iirimaa*, *Kreeka(maa)*, *Nõukogude-Vene(maa)*, *Prantsusmaa*, *Prantsuse*, *Saksamaa*, *Saksa*, *Türgimaa*, *Türgi*, *Venemaa*, *Vene* (riik).

Eespooltoodust nähtub, et enam-vähem kindlasti on püsinud *-maa*-listest riikide nimedest *Prantsusmaa* ja *Inglismaa*, uuemaist ka *Iirimaa*, kõikuma on lõõnud *Venemaa* ja *Saksamaa*. Ilmselt on näha tarbetu lõpposa kadumise tendentsi. Seepärast võiks fikseerida riikide nimed eesti keeles ilma *-maa*-lisandita. Seega siis *Iiri*, *Inglise*, *Prantsuse*, *Saksa*, (*Nõukogude*-) *Vene*, nagu on juba *Rumeenia*, *Poola*, *Leedu*. Kedagi ei pruugiks muuseas häirida rahvalik „prantsuses olema“ (= süüfilist põdema), missugune väljend on jäänud niikuinii unarusse. Riikide nimede kõrval võiksid püsida *-maa*-lõpulisel vormid maa-alade nimetustena, vrd. soomlaste *Suomenmaa* — *Soomemaa*.

V. Alto.

Järelmärkus.

Toimetuse arvates pole praegu veel põhjust *Inglise*, *Prantsuse*, *Vene*, *Iiri* (mis viimane pole ka veel eelmistele võrdselt iseseisva riigi nimi) ja *Saksa* sundfikseerimiseks maanimetustena.

¹ Võib-olla on meremehed *maa* tarvitamisega tagasihoidlikud sellepärast, et nad *maa*'le omistavad ka saare tähenduse. Näit. „Suursaare maa all“, „Vaindlo maa paistab“. Vrd. ka „Muhumaa, Ahvenamaa, Vesitüki maa“.

Praegune kirja- ja ühiskeel on veel ettevaatlik nende tarvitamisega ja ilmsesti sellepärast, et (välja arvatud *Iiri*) kõik nad esinevad ka apellatiivides, mida kirjutise autor tähendab ainult *Prantsuse* kohta. Vrd. *inglistina, inglistöbi, saks, vene* = paat (*vene* küll etümoloogiliselt eri sõna kui *Vene*, kuid *tulin Venest* on vähemalt kõnekeeles esialgu segav, samuti *ma ei tea Saksast midagi*). *Saksa pro Saksamaa* on meie keeletarvituses ilmne fennism, esialgu veel segav ja võõrapärane. Tuleks esialgu lubada *Inglise ~ Inglismaa, Prantsuse ~ Prantsusmaa* jne. kõrvuti, ja kui lühemad kujud niisuguses vabaduses tulevad üldisemalt tarvitusele ega ole niisugustena enam võõrad meie keeletundele, siis muidugi oleks neid võimalus fikseerida.

Toim.

Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid.

Koosolek 26. nov. 1933.

Mag. Joh. Aavik kordab peajoontes ning täiendab eelmisel koosolekul (12. nov.) poolelijäänud ettekannet *Mõningaid rektsooni küsimusi* (vt. EK 1934, lk. 33: „Mõnede rektsoonide õigekeelsus“).

Algatatud küsimused tekitavad pikemaid mõttevahetusi.

Prof. A. Saareste: Meil on terve rida võistlevaid võimalusi valida rektsooni kääned. Kõigepealt tuleks leida õige põhimõte, mis alusel rektsooni valida. — Kus need võimalused pole uued, vaid omas keeles olemas, tuleks valida, mis on üldisem. Üks osa on aga rahvakeeles tundmatu, näit. sõnade *võrduma* ja *teadlik* rektsoonid, mis on puhtintellektuaalse keele elemendid. Alust otsida „puhta loogika“ seisukohalt on vaieldav. Ka teised keeled pole mõõtuandvad, — seal on käänete süsteem teissugune. Tuleks igal juhul vaadelda, mis omas keeles on olemas uuele lähedast, ja uut sellega kooskõlas määrata.

Järele on rahvakeeles üldisem, *järel* ajalises tähenduses vist aga võõras. Seal esineb see koha tähenduses (kus?). Ühinen siin A. seisukohaga.

Inessiiv ja adessiiv on ju funktsioonilt ligidased ja võistlevad meil keeles; *õuel* ja *õues*, *tänaval* ja *tänavas* on mõlemad tarviliikud — eri tähendusvarjunditega; kuid *ses juhus*, *ses puhus*, *ses korras* oleksid omakorda liialdus *s* kasuks. A. ise võitleb *s*-ide rohkuse vastu meie keeles.

Teadlik selles rektsoonile annab alust *kindel selles*; seepärast olekski parem *selles*; *sellest* on vähem loomulik.

Suhtub sellesse soovitatakse „ametlikus“ keeles, A. poolt ... *sel-le*. Omalt poolt soovitan *suhtub sellega*. Eesti keeles on juba olemas *vahekorras sellega*, *suhtes sellega*, siit on loomulik leida analoogia tuge.

Mõjub temale ja ... *temasse* annavad kasulikkumise vahetegemisvõimalust, kumbki ei ole seega liigne.

Võrdub sellega on loomulik; samuti *võrdne sellega*; *ühesugune sellega* pakub analoogiat.

Sarnaneb sellega leiab tuge endisest *sellega* (*ühe*) *sarnane*.

Kohanema millega oleks omasem (vrd. *tutvub sellega*), *kohanema millele* — võõras.

Sümpatiseerima sellega oleks samuti võõrapärane kui ... *sellele*, pealegi kahemõtteline. Kolmas viis *sümpatiseerib seda, teda* (nagu *peab, pooldab, hoiab, armastab teda*) oleks kõige loomulikum.

*Uhke tema peale*¹ lühendamisega liialdatakse; siin tuleks *peale* alles jätta. Võiks olla ka *uhke pojast*, või teatavais lauseis ürgeestiliselt *pojaga uhke*. Meie poolharitud publiku pealiskaudsuse puhul on aga alati hädaohtlik midagi soovitada: hakatakse liialdama, tekiavad „vastuoksused“. Postpositsoone ei pea põlgama, nad on tarvilikud ja neis on ka keele omapära.

Kindel väledusele — parem oleks *kindel väleduses*.

Kirjatöö teemast, ... *teema kohta* on mõlemad eestilised väljendid; *kõneles teemal* või *teemale* — ei saaks isiklikult öelda, kumb on parem.

Et *arvestama millega* asemele võeti tarvitusele ... *mida*, on loomulik, sest see = *võtab arvesse mida*. Keeles juba oleva printsiip tuleb aluseks võtta ja olevast analoogiat leida. Võiks veelgi tuua lisanäiteid: *liituma sellega* on loomulik, *liitub sellele* — tundub tõlge võõrkeelest; *vastab sellele nõudele?* — ... *seda nõuet* oleks eestilisem; *vihjab sellele* (vrd. *vaatab sellele*) asemel oleks kohasem *vihjab seda* (vrd. *näitab seda*).

Õpet. E. Nurm: Üldjoontes võiks A. seisukohtadega päri olla. Veski järgi tarvitatakse vene *no* tähenduses *järgi*, ajalises ja kohalises tähenduses aga *järele* ja *järel*. *Õues* tähendab üldse 'väljas', kuid *õuel* = *õue* peal. *Tänavas* on loogiliselt küll õige, kuid midu küsitav; meil esineb ju näit. *Paides*, Tartus kõrval küllalt ka *Tapal*, *Türil* jne. *Kõigis juhtumeis* ma ei poolda. *Teadlik sellest* vormile on kõige lähem sama sõnaga väljendatav *tean sellest*. — *Suhtuma* rektiooni suhtes on A. ise muutnud seisukohta. Tema mõjul ongi hakatud tarvitama ...-sse (A. USS annab -sse). Nüüd ta soovitab ...-le, prof. Saareste aga vormi -ga, nagu mina omal ajal. Mis fikseeritud, sellest tuleks kinni pidada, kui see pole just viga; ka A. võiks jääda oma esimese ettepaneku juurde. — *Võrdub millegagi* on läbi läinud, esinedes kooliraamatuis, kuigi see tundus esialgu võõras (võib-olla vene mõju tõttu). Nüüd oleks asjata muuta. *Sarnleb -le* ja -ga on mõlemad kodused, -ga võiks püsima jääda. *Sümpatiseerib kedagi* on soovitav. *Kade, vihane temale* on ka -le-liialdus, parem oleks ... *tema peale*. — Kas *sellele teemale* või *sellest teemast*, on küsitav. 'Töö pole kirjutatud teemale' on lühem kui ... *teema kohta*. Prof. Saareste ettepanek: *liitub -ga* on soovitav, mitte -le, kuid meie grammatikais on: *liitub -le*. Võiks ka tähenduslik vahe olla: kui võrdsed liituvad, siis -ga, kui aga väike osake liitub teisele, siis -le. *Vastab nõuet* — seda on Tuglas pooldanud, kuid loobunud.

Hr. Aavik: *Sel juhtumil* võiks esineda, kui see = 'sel tingimusel', kõigis muis juhtumeis aga -s (vrd.: *elab halbades tingimustes*), 'Suhtub sellesse' oli eksitus (soome mõjul). Tuglas tarvitas omal ajal ka *vastab küsimusse*. Küsitav on ka, kas maksab tarvitada *vastab seda*, millest Tuglas ja Ridala loobunud. *Suhtuma* puhul tu-

¹ Hr. Aaviku ettekande referaadis (EK s. a. nr. 2) on vahele jäänud mõtteavaldised: *Uhke poja peale* asemel tarvitatakse nüüd *uhke pojale*, mis on täiesti kohmakas. Soome keeles esineb *uhke pojast*. Parempare oleks meil *uhke poja üle*. — *Kindel võidule*, *kindel jalge väledusele* pole ka head. Teiselt poolt peab aga olema: *kade temale*, *vihane temale* (mitte *tema peale*).

leks eksitust heaks teha. Praegu pole selle reksioon tardunud, vaid *-ga* ja *-le* esinevad läbiseigi mõlemad. Mõne aasta pärast oleks kooli- raamatuis kõik muudetud, parandatud. *Suhe sellega* ei häiri — ka muis keelis esineb nimisõna ühe, verb teise käändega. *Suhtuma* on kõigis Euroopa keelis datiiivse reksiooniga. *Vihjama* puhul võiks küll jääda *-le* (vrd.: pöörab tähelepanu sellele). *Liitub tüvele* ja *tüve külge*. Muugil esinev *-le* on uuendus.

Prof. J. Mägiste: *Oues* = draussen, *öuel* = öue peal. *Suhtub -sse* olen pooldanud: kui laenata, siis laenata täiesti, mitte aga vabalt ümber käia. Otsustasin kaasa *-sse* kasuks. Prof. Saareste põhimõte on tervitatav — üldalusena, millest lähtuda, s. o. intelligenti keele loomisel otsida analoogiat omast (rahva)keelest. Palju oli S-l aga *-ga*-käändega reksioone, neid saab vist küll liiga. *Kõneleb teemil* on parem kui ... *teemile* (vrd. *sel atusel*). *Vastab millelegi* ja ... *midagi*, siin oleks vahet tarvis teha. *Liitma* reksioonide tähendusliku vahe pidamine aga nõuaks näit. sufiksrite mõtmist ja osutuks raskeks. *Vihjab sellele* on ka hea küllalt, — meil on ju ka *viitab sellele*.

Mag. V. Ernits: Alati ei saa ühtlustada ja *le*-reksioone ei maksa nii palju tagasi tõrjuda. *Reis kuule* on nagu *reis Venemaale*'gi. Eri reksioonide puhul on koguni võimalik teha tähenduslikku vahet, näit. mainitud *liituma* 2 reksiooni, niisama *arvestab sellega* ja *arv. seda* on kaks eri asja (*sellega* — niipalju kui tarvis on, *sedä* — täielikult), *vastab sellele* ja ... *sedä*, *vihjab sellele* (näitab suunda) ja ... *sedä* (täielikult), nii ka *sümpatiseerib sellele* ja *sedä*.

Õpet. J. Ainelo: *Selle peale vaatamata* on meil barbarism ja tuleks lugeda suureks veaks. Et muis keelis on nõnda, pole meile oluline. Sellepärast me ei jookse ka ainult soome keele järele. *Suhtuma -sse* viidi omal ajal läbi; nüüd oleme sellega harjunud. A. on aga süvenenud ja leidnud, et see pole hea.

Hr. M. Lubi rõhutab tarvidust *järel*, *järele* ja *järgi* puhul eri tähendusniansse kasutada.

Prof. A. Saareste: Omal ajal öeldi: *jagab viiele*, nüüd *jagab viiega*; eestiline oleks *jagab viide* või *viieks*. Igatahes palju on võimalusi, ja võistlevate keelendite vahel on alati võimalik leida tähenduslikke ja stiililisi vahesid ning varjundeid. Vastavaile keelelistele organitele tuleks soovitada asja otsustada ning hoolega kaaluda, et mitte jälle revideerida ei tuleks. Peeni vahesid ei maksa ette määrata. Oleks tarvis, et juhatuses neid küsimusi kõne alla võetaks ja lahendataks meie oma keele vaimus.

Hr. A. Avik: Selgub, et *järel* ajalises tähenduses on kunstlik, *suhtub sellesse* soomepärase jne. Tuleks hakata tarvitama loomulikumaid reksioone. Öeldakse: ametlikku mitte muuta! Ometi see pole veel hilja.

Prof. J. Mägiste esineb teise ettekandega: *Vastand-tähenduseliste sõnade häälikulisest parallelismist* (vt. EKirj. 1934, nr. 2, lk. 78).

E. E.

Korraline peakoosolek 11. veebr. 1934.

Osavõtjaid 25 liiget ja 11 külalist. Hääleõiguslike liikmete üldarv koosoleku ajal on 38. Koosolekut juhatab enne esimees prof. A. Saareste; asjaajamis-osa juurde asumisel valitakse peakoosoleku poolt koosoleku juhatajaks lektor J. V. Veski. Protokollib sekretär E. Elisto.

Prof. A. Saareste esineb pika ettekandega *Tallinna praegusest nimest*, demonstreerides seejuures selleks valmistatud kaarte pealinna nime esinduse kohta eesti rahvakeeles. (Ettekannet vt. EKirj. 1934, nr. 3, lk. 120 ja nr. 4, lk. 164. Vaidlusi Tallinna nime asjus ühenduses ka kõnealuse ülevaate omaaegse peajoonelise esitusega [sõnavõtuna 6. nov. 1932] vt. AES-i koosolekuteadetes — EK 1933, nr. 3, lk. 98—101.)

Esimees prof. Saareste kannab selle järele ette AES-i juhatuse järgneva ettepaneku aulikke valimiseks:

„Turu Soome Ülikooli kantsler ja Helsingi Ülikooli prof. emeritus, Tartu ja mitme teise välismaa ülikooli audoktor Emil Nestor Setälä on oma ligi 50 a. kestnud teadusliku tegevusega saanud jultivaimaks uurijaks soome-ugri keelte alal. Tema on aluse pannud meieaegsele soome-ugri keeleteadusele, andes aastakümnete jooksul oma sulest igipüsiva väärtusega uurimusi, tema on selle distsipliini töö organiseerimise alal endale võitnud parima juhi ja organisaatori nime, tema on oma akadeemilise õpetajategevusega oma õpilaste ja õpilasteõpilaste kaudu enda geeniusoga soome-ugri keeleteadust (ja ka selle naaberteadusi) viljastanud kõikjal, kus selle teadusalaga üäl tegeldakse. Akadeemilise Emakeele Seltsi juhatus, arvestades lisaks veel sedagi, et E. N. Setälä oma uurimustes väärrika koha on andnud eesti keelele, tehes uurimismatke eestigi keele alale ja pidades viljastavat kontakti eesti keeleteadusega, paneb Seltsi üldkoosolekule ette valida prof. E. N. Setälä tema 28. skp. eelseisva 70 aasta juubeli-sünnipäeva puhul Akad. Emakeele Seltsi aulikkeks.“

Ettepanek võetakse vastu ühel häälel kiiduavalduste saatel.

Koosolekut asub juhutama dr. h. c. J. V. Veski.

Järgnevalt esitatakse Seltsi ametnikkude poolt aasta-aruanded: Seltsi ja juhatuse tegevuse üldaruanne 14. tegevusaasta kohta 1933 („Ülevaade...“), Murdetoimkonna, ajakirja „Eesti Keele“ ja Nimeede-eestistamise Toimkonna 1933. a. tegevuse aruanne (neid vt. EK-s 1934, nr. 1, lk. 22—27). — Majandusaruande kannab ette laekahoidja õpet. E. Nurm. Selle tulude ja kulude arve bilanss 31. detsembril 1933 on olnud 10187 kr. 77 senti. Revisjoni-toimkonna liige hr. K. E. Sööt teatab, et revideerimisel on leitud asjaajamine olevat korras. Aruanded kinnitatakse ühel häälel. Edasi tuleb arutamisele

Murdekogude deponeerimise küsimus.

Deponeerimiskomisjoni juhataja abiesimees prof. J. Mägiste annab sissejuhatavalt informatsiooni Akad. Emakeele Seltsi murdekogude Tartu Ülikooli poolt loodud Eesti Keele Arhiivi deponeerimise asja senisest käigust. Selle järgi on AES-i murdekogud teadusliku töö huvides juba kaks aastat olnud tegelikult E. K. Arhiivi ruumides, kuid läinud aastal üleskerkinud AES-i ja EKA vahel deponeerimise juriidilise vahekorra lahendamine on toonud tõsiseid raskusi, kusjuures E. K. Arhiivi juhataja prof. Saareste Seltsi esimehe kohal, (juhatuse enamiku arusaamise järgi) EKA huvisid kaitstes Seltsi vastu, on olnud kogu aasta jooksul ses küsimuses vastuolus juhatuse enamikuga. Peakosolekuks on aga saavutatud kokkulepe vastava lepingu teksti suhtes, välja arvatud üks punkt, mille lahendamine on jäänud üldkoosolekule. — Juhatus arvates on murdekogude hoiumine ka niivõrd oluline küsimus, et selle lõplik otsustamine peaks kuuluma peakosolekule.

Selle järele kannab prof. Mägiste ette kogu deponeerimislepingu kava teksti. See sisaldab muuseumitingimuse, et AES-il on õigus E. K. Arhiivi ruumides pidada ka oma vähest deponeerimata jäänud varandust, kasutada EKA ruume kindlaksmääratud tundidel Seltsi asjaajamiseks, samuti pidada EKA ruumides Seltsi juhatus ja tarbekorral ka toimkondade koosolekuid.

Sellele lisaks esitab prof. Mägiste AES-i juhatuse täiendava ettepaneku viimatimainitud tingimuse rätitmise suhtes, mille vastuvõtmise korral peakoosoleku poolt juhatus poleks kohustatud nimetatud õigust igal juhul kasutama, vaid saaks arvestada ses suhtes E. K. Arhiivi ja AES-i tegelikkude olukorda:

„AES-i juhatus jääb deponeerimislepingus ettenähtud tingimuse juurde Seltsi talituse ruumide asjus, kuid AES ei kasuta seda oma õigust enne, kui teda selleks sunnib tungiv tarvidus, mille üle otsustab Seltsi juhatus.“ Viimane otsus on Seltsi juhatuse tehtud 6 häälega poolt, 2 erapooletuks jäämisel, esimehe puududes.

Ettekantud materjali põhjal tekivad pikad läbirääkimised, kuid need kalduvad hoopis teisele pinnale, kui seni vahekorras lah-tiseks jäänud küsimus. Need esitatakse siin väga kokkusurutult.

Õpet. E. Schönb erg küsib, kas murdekogud on hinnatud, ja ütleb, et need peaksid olema tulikahju vastu kindlustatud. Peaks jääma ka lepingusse nõudmisõigus Ülikooli vastu ja vastav garantii. Seda materjali hukkamise korral asemele ei saa.

Hr. K. E. Sööt: Objektide arv on oluline ja peaks lepingus esinema. Kui Ülikool kogusid ei kindlusta, peaks Selts ise neid kindlustama.

Prof. Mägiste: Rõõmustav on, et küsimust tõsiselt võetakse. Kuid juhatuse vähemus soovis vähemgi formaalsusi, kui neid tekstis praegu esineb ja mis raskustega saavutatud. Igatahes komisjon nõudis rohkem kindlustusi. Loodame, et Arhiivi juhataja kõik teeb, mis võimalik, Arhiivi olukorra parandamiseks. Praegu on see küll üks lagunenumaid Ülikooli hooneid, kus EKA asub.

Prof. Saareste teatab, et tõepoolest majal, kus Arhiiv asub, on seinad pehkinud ja et seal on palju elukortereid, kööke, ahjusid ja lapsi, nii et need ruumid pole tulekindlad, vaid on koguni tulekardetavad. Nad pole seega kohased, kuid [moraalne] vastutus langeb muidugi asutisele, kes murdekogud sinna asetab. Tuleb loomulikult kasutada iga juhust, et paremaid ruume leida. Eelmisest korterist pidi Arhiiv aga niikuinii lahkuma.

Õpet. E. Nurm arvab, et nimestik murdekogude üle peaks küll ka olema — peale inventari nimestiku, mis juba on olemas. Ka hinnata võiks, arvesse võttes kulu, mis nende saamiseks tehtud.

Õpet. A. Kask: Kogude suurus igal aastal muutub, neid tuleb juurde. Hind tõuseb samuti. Andmed igal aastal kogutud sedelite arvu kohta on olemas.

Hr. Schönb erg: Lepingus tuleks siiski märkida, et AES hindab kogusid nii ja nii kõrgelt. Aga kui Arhiivi ruumid on sellised, tuleks otse hädakella lüüa ja ajutiselt paigutada kogud mujale. Siin võivad need ju hävida ja see oleks meile rahvuslikuks häbiks.

Prof. Saareste: Moraalne garantii on ju olemas, kuid majanduslikult Ülikool midagi ei kindlusta. Nimestiku tarvis peaks sedeleid lugema, kuid seda ikkagi vastutada ei saa, et sedelid edaspidi kõik alles oleksid.

Prof. Mägiste: Karpide suuruse järgi saab mõõta umbkaudu.

Hr. Kask: Nähtavasti soovitakse üldiselt kolme asja: 1) murdekogude nimestikku ja sedelite arvu, 2) kogude hindamist ja 3) kindlustamist.

Prl. A. Jürgens: Ma pean imestust avaldama, et terve Tehnikateaduskonna tarvis peetakse võimalikuks Tartus ruume leida, kuid sellise väikese, kuid määratu tähtsa kultuurilise asutise tarvis, nagu Eesti Keele Arhiiv, ei leita mitte kõlblikke ruume. Tõstan selle vastu avalikku protesti.

Prof. Mägiste: Tuleks samme astuda uute ruumide saamiseks Arhiivile ja nii, et neid tingimata püütaks muretseda ka Seltsile (koosolijad avaldavad poolehoidu).

Prof. Saareste: Seltsi seisukohalt nõuame võimalikult kõike, kuid võimalused on piiratud, nii et ei saa tingimustele alla kirjutada. Midagi ei saa garanteerida. Ja kui otsustatakse esitada niisugune leping, mida teine pool ei võta vastu, siis võib asi uuesti venida. Juhatuse lisaotsus on segane, sest see annab võimaluse õigust kasutada ka nädala pärast.

Hr. Schönberg: Seltsi talituse ruumide küsimus pole oluline, neid võib kergesti üürida. Arhiivis koosolekute pidamine võib takistada teaduslikku tööd, siin on prof. Saarestel rohkemal määral õigust.

Hr. Veski: Seltsi eelarves on suured puudujäägid ja toetused vähenevad iga aastaga. Ülikoolil praegu Seltsile vaba ruumi anda ei ole. Kus ta ajutiselt praegu asub, seal käib iga päev jooksev ülikoolitöö. — Seltsi peatöö on murdekogumine. Talitust ja koosolekuid on vähe, nende jaoks ruume üürida oleks kulukas.

Hr. Kask selgitab pikemalt, kuidas Seltsi asjaajamist on viimaseil aastail alataks koondatud. Ülejäänud ülesandeid, mis peamiselt seotud Murdetoimkonnaga, on raske eraldada E. K. Arhiivi tegevusest. Viimase tööd ei taheta küll takistada, kuid Seltsi vähene talitus (mõni tund nädalas) võiks seal siiski ilma raskusteta olla. Jäävad peamiselt juhatuse koosolekud, mis seal tülitada võivad.

Prof. Saareste: Juhatuse koosolekuid l. a. on olnud tegevuse ajal keskmiselt 3 korda kuus à 3 tundi. Need on segavad. Juhatuse otsus ruumide tingimuse lepingusse võtmiseks on tehtud ainult 4 häälega poolt, 3 vastu, 1 erapooletu, ühe liikme puududes.

Mag. F. Leinbock küsib, kas esitab juhatus lepingu kinnitamiseks või ainult endale juhtnööriks vastu võtta ja kuidas mõtleb juhatus seda kasutada. Kinnitada ei saaks, sest kokkulepet ei ole.

Hr. Veski selgitab, et esialgu (kevadel) olid lepingu kavas sooviavaldused ja tungivad soovid, mis alusel oli võimalik kokkulepe Arhiivi juhatajaga. Kuid juristid toonitasid, et lepingus on maksivad ainult tingimused; neid fikseerida soovitas ka Filosoofiateaduskonna dekaan. Uue aasta algul saavutati viimaks kokkulepe kõigis punktides, välja arvatud üks punkt, mille tagajärjel prof. S. lahkus juhatuselt. Et kummagi äärmise seisukoha maksvuselejäätmine ei eeldanud kokkulepet, võttis juhatus vastu (absoluutse enamusega) hr. Elisto kompromiss-ettepaneku (vt. siin lk. 88), mille järele prof. S. leidis võimaliku olevat uuesti juhatuse tööst osa võtta, kuni peakoosolek asja lõplikult otsustab.

Prof. Mägiste nimetab, et kompromiss-ettepanek, millega ainult juhatus peakoosolekul esineb, sai poolt mitte 4, vaid 6 häält, 2 erapooletut, ühe (esimehe) puududes. Seejuures ei tule viimastest 2 Arhiivi ametniku (resp. ametnikukandidaadi) häält arvesse Seltsi huvide kaitsjatena.

Koosoleku juhataja konstateerib, et lepingu kõik punktid, milles Arhiivi juhatajaga kokkulepe saavutatud, on kinnitatud. Vastu kedagi ei ole. Samuti konstateerib ta, et koosolek pooldab üksmeelselt kolme lisatingimuse ülesvõtmist: 1) nimes-tikku, 2) hindamist ja 3) kindlustamist. Otsustada jääb ainult Seltsi ruumide küsimus.

Prof. Saareste teeb selles asjas teise ettepaneku: „Peakoosolek annab juhatusesele õiguse esitatud lepingut esitatud tingimustel sõlmida, kuid annab juhatusesele ka vabad käed tarbekorral Seltsi talituse korteri tingimusest taganeda.“

Avalikul hääletamisel saab juhatusese ettepanek poolt 9 häält, prof. Saareste oma 6 häält, 7 jäävad erapooletuks. Seega on juhatusese kompromiss-ettepanek kinnitatud.

Hr. Leinbock tõstis vahepeal üles ka kogude kopeerimise küsimuse nende alalhoidu kindlustuseks, kuid seda peeti äärmiselt kulukaks ja tõenäoliselt rohkete kopeerimisvigade tõttu teaduslikult väheväärtuslikuks.

Prof. Saareste teatab, et arvesse võttes peakoosoleku 9 häälega tehtud otsust, ei saa ta enam olla korraga kahe eri asutise juhataja, vaid tahab parem ühe asutise juhataja olla ja niisugusele lepingule alla kirjutada, mis temale on vastuvõetav. Selle tõttu keeldub ta kandideerimast Seltsi ameteile ja lahku koosolekult.

*

Järgmise päevakorrapunktina esitab hr. Nurm Seltsi 1934. a. eelarve; viimane võetakse vastu esitatud kujul, juurde lisades ainult 100 kr. murdekogude kindlustamiseks (bilanss 7765 kr.).

Hr. Schönberg arvab, et kirjastusladu kindlustatakse liiga kõrgelt, kuna enimini võiks kindlustada murdekogusid. Trükitooteid saab õnnetusjuhtude korral uuesti paljundada, kui peetakse vajalikuks. Kindlustada tuleks ainult raamatute omahind, mitte nominaalhiid.

Hr. Nurm: Suurt vahet polegi: meie teoste nominaalhind pole harilikult suurem omadest kuldudest.

Et koosolek pikale veninud (4 tundi) ja aeg hiline (kell 8 õ.), otsustatakse prof. Mägiste ettepanekul valimised edasi lükata uue, peatselt kokkukutsutava peakoosolekuni.

E. E.

Erakorraline peakoosolek 11. märtsil 1934.

Osavõtjaid 25 liiget ja 18 külalist. Hääleõiguslike liikmete üldarv koosoleku ajal on 44. Juhatab abiesimees lektor J. V. Veski, protokollib sekretär E. Elisto.

Õpet. K. Mihkla esineb ettekandega, millest siin esitatakse ruumi säästmiseks vaid kokkuvõtlik referaat:

Eesti kirjanikkude nimedest.

Sissejuhatavalt mainib kõneleja perekonnanimede käänamist käsitlevaid artikleid EK-s ja toonitab, et nende mõjul on viimaseil aastail perekonnanimede käänamine muutunud rahvapärasemaks ja ühtlasemaks, ka eesti kirjanikkude nimede tarvitamises. Põhimõte — käänata eesti perekonnanimesid nagu vastavaid üldnimesid — on

olnud ikka omane rahvakeelele. Elav kõnekeel ei tunne genitiivivorme *Raud'i*, *Pärn'i*, *Hurt'i* jt., nagu neid aasta kümne eest pea üldiselt kirjanduses tarvitati. Isegi saksa soost pastorid m. saj. I poolel muutsid e. per.-nimesid rahvaomasemalt kui meie kirjanikud käesoleva sajandi algul (näit. mitte *Suitsi*, vaid *Suitsu*; nii esineb Võnnu kirikuraamatus umb. 1830: „*Suitso Henriko Witwe Eeva*“).

Keeles endas valitsev tendents on hõlbustanud lahti saada per.-nimedega võõriti muutmisest ja neid morfeeme asendada õigetega: *Hurdale*, *Pärnale* jne. Lahkarvamiste tekitajaks on jäänud nimi *Liiv*. Fr. Tuglas oma monograafias „*Juhan Liiv*. Elu ja looming“ pooldab *i*-tüvelist käänamist (*Liiv*, *Liivi*), põhjendades seda senise traditsiooniga ja asjaoluga, et see pole keeleliselt vigane (*liiv* : *liivi* — kalapüügiriist). Ka *Juhan Liiv* ise on tarvitanud peamiselt viimaseid vorme. *Jakob Liiv* on hakanud oma nime *i*-liselt käänama dr. M. Veske soovitusel kui ilusamat ja kõlavamat. Samal põhjusel tarvitanud Veske oma nime kujul *Veske*, kuigi õigem oleks olnud öelda ühiskeele põhjal *Veski*. Suuline traditsioon räägib aga kõigiti *Liiva* kasuks. Nii jutustab *Jakob Liiv* oma esiisa nimevõtmislugu ühenduses *liivaga* (liivased põllud, surnuaed liivamäel jne.). Kohapealne vanem põlv ütleb praegugi *Liiva pere* jne. Kirjanduslikule traditsioonile nõjatumine on küsitav, sest ka teisi vastavaid nimesid on käänatud *a* asemel *i*-ga (*Pärni*, *Hurti*). Kõlavus on siin vaevalt arvestatav, samuti võrdlus Veske nimega, mida kohapeal nii tarvitatakse ja millele sidevokaali ei lisandugi. *Liiva* nime ühiskeelepärasel käänamisel jääb nimetavaline kuju püsima (vrd. aga *Hurt*, *Hurda*) ning järjekindluse põhimõtet oleks siin just kerge teostada. Ometi toimiksime ettevaatamatult, kui nõuaksime *Liivi* päris kõrvalejätmist; küll on aga põhjust nõuda, et *Liivi* kõrval lubataks tarvitada rõõpvormina *Liiva*. *Kreutzwaldi* nime on soovitav käänata part. *Kreutzwaldit*.

Käänamise kõrval leidub ühtlusetust meie mõne kirjaniku perekonnanime kirjutamisel. Alles mõne a. eest kirjutati dr. Fr. R. Faehlmanni nime *ä*-ga. Viimasel ajal on levinud *ae*-line kuju (peamiselt Fr. R. Faehlmanni mälestuse jäädvustamise komitee teene Faehlmanni-nimelise albumiga [1929]. Ka E. Ents-s). Seda nimeit tema enese kirjutusviisi põhjal. *Fählmann* on püsinud EBL-is. — *Vilde*-nime kirjutamises on lõplik reform läbi viidud. Seda nime kirjutati peaaegu tänini domineerivalt *W*-ga, arvestades kirjaniku enda tarvitusviisi, kuigi M. Kampmann kirjutab *V*-ga juba „E. kirj. peaj.“ III, 1923. Selle kohta võttis sõna V. Alto (EK 1931, lk. 157), soovitades seda kui eestlase nime kirjutada *V*-ga. Läänud aastal seletas *Vilde*, et ta juba ammu on paremaks pidanud oma nime *V*-ga kirjutamist, kuid harjunud kirjutama *W*-d. Viimaseil aastail on ta püüdnud *V*-d kasutada. Ka „Eesti Kirj.“ on nüüd *Wilde*-st loobunud. — Mõlemal käsiteldud juhul on autori kirjutusviis etendanud määravat osa.

Edasi käsitleb hr. Mihkla kirjanikkude eesnimed, mis kirikuraamatuis ja dokumentides esinevad tegelikust tarvitusest vahel erineval kujul, näit. 1) *Christian Jakob* Petersohn, 2) *Lidie Emilie Florentine* [Koidula], 3) *Joannes* [Liiv], 4) *Jakob* [Liiv], 5) *Wriedbert* [Tuglas] jne. Neid hääldatakse tegelikult: *Kristjan*; *Liidia* ja *Lydia* (Lüüdia), viimasel ajal *ü*-ga; *Juhanes* ja *Juhan*; *Jaagup* (kohapeal- sed inimesed maal ja autor ise). Trükis on tarvitusel: *Kristian Jaak* Peterson, *Lidia*, *Lydia*, *Juhan*, *Joanes* (1903 harva), *Jakob Friedbert*. Sellest järeldub: eesnimede tarvitamisel ei tarvitse kinni pidada

kirikuraamatuis antud nimedest, vaid neid tuleb kirjutada nii, nagu kirjanikud ise tarvitasid. Hääliduse järgitagu omaaegset pruuki; hääliduse muutmine nüüd pole soovitatav (näit. *Liüdia* pro *Liidia*). Isikunimede kirjutamisel ja hääldamisel järgime senist traditsiooni.

Sama põhimõtet tuleb silmas pidada ka kirjaniku eesnime valikul. Nii on Koidula eesnimedest ära jäänud *Emilie Florentine*, sest luuletaja ise pole neid kunagi kasutanud. Nii ka *Friedrich (Karl Johann)* Kuhlbars on tuntud ühe eesnimega ja samuti ütlemega *Ernst Peterson* pro *Ernst Karl P.* Küll aga pooldame kahte eesnime, kui kirjanik neid on tarvitanud: *Kristjan Jaak, Friedrich Reinhold, Johann Voldemar, Carl Robert, Karl Eduard Sööt* jt.

Lõpuks puudutatakse pseudonüüme. Meie „lauluisal“ on olnud kaks ametlikku perekonnanime — *Reinholdsohn* ja *Kreutzwald*. Selle kõrval on ta ise tarvitanud varjunimesid *Vidri Rein Ristmets* ja *Viru laulik. Vidri Rein* on nähtavasti eestistis ta eesnimedest, *Ristmets* lähtub aga tema sünnikohast. Sünnikoht on andnud teistelegi kirjanikele nimesid, näit.: A. Hansen-Tammsaare, F. Kuhlbars — *Villi Andi*, Ed. Hubel — *Metsanurk*, oma koduküla *Metsanuka* nime järgi, lisandades lähedakõlalise (allit.) *Mait*; viimast võtet on kasutanud ka ta kaasaegsed Hugo Raudsepp — *Milli Mallikas*, Mart Kiirats — *Mats Mõtslane* (1903). Mõned kirjanikud on kasutanud pseudonüümi kas kirjandusliku tegevuse algul (näit. Suits — *Vahur, Tasuja*) või hiljem lühemat aega (*Ristmets, Milli Mallikas*). Need on alal hoidnud kirjanduslikus toodangus oma perekonnanime. Teised aga, kes püsivalt tarvitanud varjunime (*Koidula, Tammsaare, Metsanurk* jt.) on pidanud siin ilma jääma oma kodanlikust perekonnanimest. Varjunime on võetud ka ametlikuks nimeks (*Mihkelson — Tuglas*).

Võõrapäraseid nimesid on asendatud eestikeelsete vastetega (*Grenzstein — Piirikivi, Kirschenberg — Kirsimägi*), kuid meil pole haruldased ka võõrapäraseid pseudonüümid. Kuhlbars nimetas end *Fritz Klüse*'ks — saksakeelsete laulude autorina; Eduard Brunberg — *Bornhöhe*'ks, mis olevat poeetilisem, kuigi see on samatähenduseline (*Brunnen — Born 'allikas', Berg — Höhe 'kõrgus'*). Tuglas on tarvitanud *Brunberg-Bornhöhe*. On ka ladinapäraseid: *Barbarus, Rumor*.

Apostroofi tarvitamine kirjanikkude nimede käänamisel on ülearne, sest 1) kirjanikunimed on üldtuntud, nii et ei saa kahtlusi tekkida nende õiges kujus, ja 2) nimetavaline kuju esineb ülekaalus, alates pealkirjast.

*

Teise ettekandega esineb prof. J. Mägiste: *Eesti ja kreevinite keelelistest suhetest* (vt. ERM-i Aastar. IX, lk. 139—144).

Läbirääkimised ettekannete kohta lükatakse edasi.

Päevakorras järgnevad valimised. Et põhikirja järgi juhatus on vähemalt 7-liikmeline, tuleb kõigepealt määrata eelolevaks aastaks selle liikmete arv.

Hr. Elisto teeb ettepaneku valida endiselt 9-liikmeline juhatus.

Hr. Ainelo soovitab juh. liikmete arvu vähendada uuesti 7-ni, et juhatuse töö oleks produktiivsem ja poleks lahkeliilisi takistusi.

Prof. Mägiste: Vähendus ei aita, sest selle põhimõtte järgi on kaksliiget liiga — juba kahe isiku vahel võib tekkida lahkeliisid.

Hr. Elisto nimetab, et aasta eest tõsteti juh. liikmete arvu 7-lt 9-le töörohkuse pärast, kuid iäinud aastal kasvas tööhulk palju suu-

remal määral, kui suurenes juhatus, nii et näit. kirjalikku tööd kolme gi sekretäri vahel jaotades on olnud liiga. Peale selle on loodud erikomisjone ülesannete teostamiseks, mis kõik nõuavad inimesi ja aega. Väiksema liikmete arvuga on võimata normaalselt tööd jätkata.

Ettepanek — valida juhatus 9-liikmeline, saab poolt 19 häält; ettepanek — valida sinna 7 liiget, saab poolt 5 häält.

Enne kandidaatide ülesseadmist tekivad läbirääkimised.

Hr. Ainelu algatab küsimuse, miks prof. Saareste ei kandideeri. Juhatuses lahkudes on prof. Saareste sellest teatanud ka revisjonikomisjonile. Tema (Ainelu) on siis küsimusega tutvunud ja rääkinud mõlema poolega. Tema arvates eelmise peakoosoleku otsus, millest olenevalt prof. S. keeldub, pole saanud küllaldaselt häält poolt, sest 7 liiget jäid erapooletuks. [Prof. S. puudub koosolekult.]

Hr-d Veski ja Mägiste avaldavad kahtlust, kas sellise asja lahendamine on revisjonikomisjoni ülesanne.

Hr. Ainelu teatab, et ta oli sunnitud asja käsile võtma, sest ta oli saanud esimehelt vastava kirja.

Juhatuselt päritakse nüüd, missugusel seisukohal asub prof. Saareste kandideerimise suhtes. Koosoleku juhataja hr. Veski nimetab, et eelmisel aastakoosolekul prof. S. keeldus kandideerimast ja paar päeva peale seda teatas lahkumisest ka endistest ametitest. Olukord, millest see tingitud, pole muutunud, ning päevakorras poie ka ette nähtud küsimuse arutamist ega endise otsuse muutmist.

Pr. Jürgens ütleb, et juhatus nähtavasti ei tea [prof. S. kandideerimise] asjast midagi ega ole samme astunud selle lahendamiseks.

Prof. Mägiste nimetab, et juhatusse seisukohad on peakoosoleku poolt kinnitatud ja juhatus võib sellega rahul olla. Kui keegi on huvitatud otsuse muutmisest, oleks võidud õigel ajal samme astuda asja päevakorda võtmiseks.

Hr. Elisto nimetab, et juhatus teab väga hästi, mis kogu l. a. jooksul on sündinud, sest asjaolud, mille pärast prof. S. lahkus, on terve aasta olnud juhatusse koosolekute päevakorras. Kui uue aasta algul tehti juhatuses otsus, mis polnud prof. S-le vastuvõetav ja ta juhatuses lahkus, siis võttis juhatus vastu uue — kompromissotsuse, mille alusel saavutati ajutine kokkulepe ja prof. S. tuli juhatusse tagasi. Kui aga möödunud peakoosolek kinnitas selle kompromissseisukoha, siis ei soovinud prof. S. ka sellega ühineda ja lahkus uuesti. Nüüd on loomulikult peakoosoleku enese otsustada, kas ta soovib oma endise otsuse juurde jääda või soovib seda muuta.

Hr. Ainelu teatab, et ta on praegu koosolekul saanud kaks prof. Saareste kirja, mis adresseeritud revisjonikomisjonile, üks peakoosolekule ettelugemiseks, teine aga täiendava pealkirjaga ümbrikul: „Seltsi üldkoosolekule ainult sel puhul ettelugemiseks, kui koosoleku enamus väga soovib teada saada minu seltsiameteist lahkumise ja kandideerimast keeldumise kaugemaid põhjusi...“

Edasi järgnevad mitmelt poolt mõtteavaldused, kas lugeda kirju ette või mitte. Sõnavõtjate enamus arvab, et kui need nüüd ette loetakse, siis peab juhatus omalt poolt ka vastuseletusi andma ja asja sisuline arutamine kujuneks nii aeganõudvaks, et valimised peaksid ka nüüd, teiskordsel aastakoosolekul ära jääma.

Dr. G. Vilberg rõhutab prof. Saareste kui AES-i tegevusele aluse panija ja peategelase tähtsust ning seab ta kandidaadiks.

Sõna võttes loeb hr. Ainele ette prof. Saareste esimese, lühema kirja, milles S. teatab oma lahkumise praegustest põhjustest, nimetades muuseas, et peakoosoleku teatava otsusega olevat temale võimatuks tehtud Seltsi juhtivast tegevusest osa võtta, ja avaldab rahulolematust ka eelmise peakoosoleku käigu vastu, nimelt et koosolek valis juhatajaks abiesimehe, kes on samuti juhatuse liige kui esimeeski.

Neid, kes väga sooviksid teise kirja nüüd ettelugemist, on väga vähe ning see lükatakse edasi, kuni valimised on toimunud.

Seatakse üles kandidaate. Ühelt poolt toonitatakse, et kui valitakse esimeheks, kes keeldub, siis pole uue juhatuse kokkukutsujatki ja peakoosolek peab ka uuesti kokku tulema uue esimehe valimiseks. Koosoleku juhataja hr. Veski nimetab aga, et olukord on teada ja kui selles teadmises siiski soovitakse kandidaati üles seada, selle vastu ei tarvitse olla. Prof. Saareste jääb ülesseadjate soovil kandidaadiks.

Prl. Jürgens teatab, et ta loobub valimistest, sest et temale olukord pole küllalt selge.

Prof. Mägiste nimetab, et siin pole otsustavad isiklikud vahekorrad, nagu mõni koosolija on mõista andnud, vaid Seltsi ja Eesti Keele Arhiivi huvid.

Juhatusse valitakse kinnisel hääletamisel 1934. aastaks (häältearvu järjekorras): esimeheks prof. J. Mägiste, liikmeteks: lektor J. V. Veski, mag. H. Rajamaa, mag. P. Arumaa, E. Elisto, mag. P. Ariste, õpet. H. Jänes, õpet. E. Nurm ja õpet. A. Kask. Asemikkudeks jäävad: mag. F. Leinbock, prl. L. Tohver ja üliõpilane Joh. Viil. Prof. Saareste kui keeldunu saab vähem hääli.

Revisjonikomisjoni valitakse kinniselt tegevliikmeist hr-d J. Ainele ja K. E. Sööt, toetajaliikmeist adv. O. Rütli. Asemikkudeks jäävad tegevliikmeist hr. E. Schönberg, toetajaliikmeist prov. A. Imelik.

Murdetoimkonna juhataja kohale prof. J. Mägiste keeldub, seades üles selleks hr. Ariste. Koosolijate poolt (prl. Jürgens jt.) avaldatakse soovi, et toimkonna juhatuse ja toimkonna tasuline töö poleks ühe ja sama isiku käes (hr. Aristet on nimetatud ms. võimaliku murdekogude-korraldajana). Selle tõttu valitakse Murdetoimkonna juhatajaks prof. J. Mägiste, liikmeiks ühel häälel hr-d P. Ariste, A. Kask, F. Leinbock ja G. Ränk.

„Eesti Keele“ peatoimetaja kandidaadiks seatud J. Mägiste keeldub ajapuudusel; ka hr. Veski keeldub — kui E. Kirj. toimetaja. Toimetuse sekretär nimetab, et seni on prof. Mägiste soodustanud „Eesti Keele“ õigel ajal ilmumist ja et loodetavasti suudab ta ka suurenenud töökoorma juures peatoimetaja ülesandeid täita. Peatoimetajaks valitakse ühel häälel prof. J. Mägiste, toimetuse liikmeiks valitakse ühel häälel lekt. J. V. Veski ja E. Elisto. Toimetuse liikmete asemikkudeks valitakse hr-d P. Arumaa ja P. Ariste.

Nimede-eestistamise toimkonda valitakse ühel häälel hr-d: J. Ainele, J. Aavik, J. V. Veski, E. Sitska, G. Ränk ja A. Tiitsmaa.

Aastakoosolekute protokollide kinnitajaks valitakse hr-d E. Schönberg ja J. Tõlp, kes mõlemast koosolekust osa võtnud.

Hr. Ainelu teeb ettepaneku koosoleku nimel avaldada tänu lahkunud esimehele prof. Saarestele kauaaegse töö eest Seltsis. Hr. Veski avaldab veel lootust, et prof. S. lahkumine Seltsi juhtivast tegevusest on ajutine. Koosolek kiidab ettepaneku heaks.

Prof. Mägistete tänab usalduse eest ja toonitab, et eelmise peakoosoleku lisatingimustega deponeerimislepingus on kokkuleppe saavutamisele tehtud veel raskemaks, kui see enne oli, kuid loodab siiski asja lahendada. Murdetoimkonnas on möödunud aastal tugevasti mindud üle eelarve, kuid toetused on samal ajal tunduvalt vähenenud, mistõttu need kulud on suurelt osalt pidanud jääma uue aasta sisse. See asjaolu sunnib käesoleval aastal siin erilisele koondamisele.

Hr. Veski ütleb, et praegu pole Seltsi juhatuses isiklikke intriige, vaid lahkumised on tekkinud selle tõttu, et juhatuse poolt on Seltsi huve kaitsitud, kuna teiselt poolt on kaitsitud muid huve.

Koosolekul algatatud küsimuste all jätkatakse sõnavõttusid:

Hr. Rajamaa rõhutab Seltsile teadusliku sekretäri tarvidust, sest juhatusel on viimasel ajal eriti palju riiklikke ülesandeid täita, millede jaotamine mitme inimese vahel ja viibimisega teostamine on ebaproduktiivne ning juhatusele koormav.

Hr. Ainelu soovib selleks hankida seltskondlikku toetust. Koosoleku juhataja paneb hääletusele küsimuse, kas koosolek nüüd soovib prof. S. pikema kirja ettelugemist. Poolt 8 häält, vastu 1. Hr. Ainelu avab ja loeb ette kirja, milles tõepoolest selgitatakse lahkumise kaugemaid põhjusi, mis ulatuvad kuni 7. a. tagasi (1927).

Prof. Mägistete lükkab ümber olulisemaid etteheiteid, et avalikkuse ees ei jääks Seltsile ühekülgsed ja halba varju.

Hr. Schönbergi ettepanekul lõpetatakse ses asjas läbirääkimised.

Hr. Ainelu tuletab meelde, et l. a. tema tegi ettepaneku, et ühenduses ülikoolitööga hakataks teaduslikult uurima perekonnanimi- mesid (vt. EK 1933, lk. 156), ja kordab seda nüüd.

Prof. Mägistete nimetab, et kultuurpäevil prof. Saareste pidigi AES-is esinema vastava ettekandega, kuid keeldus hiljem sellest.

Hr. Schönberg soovib samme astuda mitmekeelsuse kaotamiseks kinofilmidel, millega viidetakse palju vaatajate aega ning vaevatakse inimesi. Poola kaotas võõrkeeled sealt kohe, läinud aastal ka Leedu. Ka Lätis on sellest juttu. Ainult Soomes püsib kindlamalt rootsi keel. Meil aga vähearvulise muulaste % pärast ei maksa võõrkeeli siin pidada.

Prof. Mägistete: See oli paari aasta eest juhatuse päevakorras, kuid lükatigi kui omavalitsuste seisukohalt majanduslik küsimus kriisi ajal edasi.

Järgnevad läbirääkimised ettekannete kohta — aastakoosoleku erakordselt.

Hr. A. Vaigla: *Liivi* — Liiva lahtiseks jätmisega ma pole nõus, võime jääda tradits. *Liivi* juurde. Nii ka käänamine *Kreutzwald* — *Kreutzwaldit* oleks tarbetu normaalsest kõrvalekaldumine, niikaua kui me ei käänata: *piiskopit*. Kui *Kristjan* kirjutame *K*-ga, siis ka *j*-ga. *Lydia* tuleb lugeda *üü*-ga, kahju, et *y*-ga kirjutatakse.

Hr. Schönberg: Miks kirjanduslugudes ei esine *Kuhlbars*'i asemel *Villi Andl*, autori viimane varjunimi, mida ta kirglikult pooldas. Viljandit armastades? Seda võiks eelistada, kuid *Kampmann* ja *Mihkla* tarvitavad *Kuhlbars*'i. *Lydia* hääldati alati *üü*-ga. Kui

inimene ise tarvitab näit. *Liivi, Pätsi* ja see pole vigane keeletarvitus, ei või teist vormi peale sundida.

Hr. Nurm: Õpperaamatuis on autoripäraselt *Liivi* ja *Kristian i-ga*. Kitsberg kirjutab oma nime lõpuks *s-ga*, Vilde *V-ga*. Selle järgi võiksime käia. *Kreutzwaldit* meie ei saa tarvitada: pole kokkukõlas käänamissüsteemiga. Ka *w* on siin võõrkeelne.

Hr. Ainelo: Tuglas järgis traditsiooni, kuid oleks tahtnud tarvitada *Liiva*.

Hr. Jännes: AES-i juh. ja EKS-i Keeletoimkond peaksid neid küsimusi otsustama, mitte õpperaamatute toimetajad. Vigane kirjutusviis pole siduv, ja käänata tuleb nimesid nagu tavalisi üldnimesid. *Kristian*'is peame *i* asemel kirjutama *j*, eesti õigekirjutus polnud omal ajal korrektne. *Reinvald*-nime võiksime käänata ka ees- tipäraselt *Reinvalla, Reinvalda* jne.

Hr. Mihkla: *Kreutzwaldi* nimes jääb ka teine pool võõraks. Jakob Liivi mõjul Tuglas võttis tarvitusele *i*. Ka EKS otsustas *i* kasuks. *Lidia* kirjutati enne *i-ga*.

Hr. Veski: Tuglas enne kahtles, siis otsustas *i* kasuks, sest see on ka keeleliselt võimalik (kalapüügiiriist kalureil, vrd. ka *Liivimaa*). *Faehlmann* ongi eelistatud. *y* suhtes on muis vastavais sõnsumindud üle *ü-le* (*mürt jt.*), see on meil mitte igrek, vaid kreeka üpsiloon. Nagu kääname (kahe *nn-ga*) part. *Faehlmanni*, nii tuleb ka käänata sama tüüpi part. *Kreutzwaldi*. Soovitav on varjunimede täielik kataloog iga autori kohta. Apostroofi suhtes on raske erandeid teha kirjanike nimedele, sest pole selget vahet, kus algab kirjanik ja lõpeb tavaline inimene. Pealegi tarvitatakse apostroofi ainult iga nime esimese esinemise korral, kui see pole nimetavas käändes. Viimane põhimõte on praktilisem.

Ettekande puhul kreevinite üle vahetavad väikesi märkusi mag. V. Ernits ja prof. J. Mägiste.

4 tundi kestnud koosolek lõpeb kell 8.15 õhtul.

E. E.

Koosolek 29. mail 1934.

Mag. H. Rajamaa esineb ettekandega: *Nõukogude-Venemaal ilmunud eesti keeleteaduse* (vt. siinsamas, lk 79).

Prof. Mägiste küsib, kas on märgata sihilikke kõrvalepoikeid meie praegustest keeleteadustest.

Hr. Rajamaa vastab, et üldiselt respektieritakse meil maksivad keelenorme. huvitavalt aga neis keeleteaduse esitatakse sõnärühmide lisandusi *h-ga* algavate sõnade kohta (*h-ga* algavate sõnade õigekirjutus on sama mis meilgi), ja ühe erinevusena ms. võiks mainida näärsõna jaotust kaheks, määrsõnaks ja nn. kõrvalsõnaks (astu sisse, võta ette).

Prof. Mägiste niitab head tahtmist ühist keelenormi luua.

Teise ettekandega esineb prof. J. Mägiste, nimelt: *Ühest vadja k. deklinatsioonõpetuse katsest* (vt. siinsamas, lk. 71: M. Airila, Vatjan kielen taivutusoppi I).

E. E.

Vastutav toimetaja: Julius Mägiste.

Väljaandja: Akadeemiline Emakeele Selts.

Eesti Kirjastus-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus.

18. V 1934.

Kohanime-lühendeid.

EK-s tarvitatakse eesti kohanimedele märkimiseks järgmisi lühendeid:

Alt = Alutaguse	Ksi = Kursi	Rap = Rapla
Alu — vt. Koi	Kul = Kullamaa	Rid = Ridala
Amb = Ambla	Kuu = Kuusalu	Ris = Risti
Ann = Anna	Kõp = Kõpu	Rkv = Rakvere linn
Ans = Anseküla	Käi = Käina	Ruh = Ruhnu
Aud = Audru	Kär = Kärla	Rõi = Rõigi
		Rõn = Rõngu
Emm = Emmaste	Lai = Laiuse	Rõu = Rõuge
	Lih = Lihula	Räp = Räpina
	LNg = Lääne-Nigula	
Ha = Harjumaa	Lut = Lutsi	Sa = Saaremaa
Hag = Hageri	Lä = Läänemaa	Saa = Saarde
Han = Hanila	Lüg = Lüganuse	San = Sangaste
Har = Hargla		Se = Setumaa
Hel = Helme	Mar = Martna	Sim = Simuna
Hii = Hiiumaa	Mih = Mihkli	SJn = Suure-Jaani
HJn = Harju-Jaani	MMg = Maarja-Magda-	Sõr = Sõrve
Hlj = Haljaja	leena	
Hls = Halliste	Muh = Muhu	Ta = Tartumaa
HMd = Harju-Madise	Mus = Mustjala	Tln = Tallinna
Hps = Haapsalu linn	Mär = Märjamaa	TMr = Tartu-Maarja
Hää = Häädemeeste		Tor = Tori
Iis = Iisaku	Nai = Naissaare	Tpa = Tapa linn
	Nat = Narva jõe tagu-	Tri = Türi linn
Jaa = Jaani (Saaremaa)	ne ala	Trm = Torma
JJn = Järva-Jaani	Nis = Nissi	Trt = Tartu linn
JMd = Järva-Madise	Nmm = Nõmme	Trv = Tarvastu
Juu = Juuru	Noa = Noarootsi	Tva = Tõrva linn
Jõe = Jõelähtme	Nrv = Narva linn	Tõs = Tõstamaa
Jõh = Jõhvi	Nõo = Nõo	Tür = Türi khk.
Jä = Järvamaa		
Jäm = Jämaja	Ote = Otepää	Urv = Urvaste
Jür = Jüri		
	Pai = Paide khk.	Va = Valgamaa
Kaa = Kaarma	Pal = Palamuse	Vai = Vaivara
Kad = Kadrina	Pde = Paide linn	Var = Varbla
Kam = Kambja	Pee = Peetri	Vas = Vastsellina
Kan = Kanepi	Pha = Püha	Vi = Virumaa
Kei = Keila	Phi = Pühalepa	Vig = Vigala
Khk = Kihelkonna	Pil = Pillistvere	Vil = Viljandi khk.
Khn = Kihnu	PJg = Pärnu-Jaagupi	VJg = Viru-Jaagupi
Kir = Kirbla	Pld = Paldiski	VI = Viljandimaa
KJn = Kolga-Jaani	Plt = Põltsamaa	Vlg = Valga linn
Kod = Kodavere	Ply = Põlva	Vil = Valjala
Koe = Koeru	Prn = Pärnu linn	Vln = Viljandi linn
Koi = Koiva jõe äär-	Pst = Paistu	VMr = Väike-Maarja
sed eestlased [end.	Pts = Petseri	VNg = Viru-Nigula
Alu(liina)]	Puh = Puhja	Vor = Vormsi
Kos = Kose	Pä = Pärnumaa	Vru = Võru linn
Kra = Kraasna	Pär = Pärnu khk.	Võ = Võrumaa
Kre = Kuressaare linn	Põi = Põide	Võn = Võnnu
Krj = Karja		Vän = Vändra
Krk = Karksi		
Krl = Karula	Rak = Rakvere khk.	Äks = Äksi
Kse = Karuse	Ran = Rannu	

KEELETEADUSLIK AJAKIRI EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XIII aastakäik, 1934)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtjad: kevadsemestril märts, aprill, mai, sügispoolaastal okt., nov., detš.; kaksiknumbri korral teise numbri tähtaeg.

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s., kaksiknumber 70 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varem ad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk.,
brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—XII aastak., 1930—1933, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudelt raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Erisoodustus:

„Eesti Keele“ 1934. aastakäigu tellijatele annab AES võimaluse osta EK kuut esimest aastakäiku 50%-lise hinnaalandusega, s. o. à 1 kr. ja à 1 kr. 60 s. Kirjalikult soovi avaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt.

EESTI KEEL

kui ainuke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) avaldada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitledes ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leiavad käsitlemist õigekeelsuse ning tegeliku keele korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatuse ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikku tarvitusse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustusi, murdetekste, ülevaateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Veski 9—5. Tel. 6-55 (peatoimetaja).

„Postimehe“ trükk, Tartus.